

dixi, leguntur, nullaque sit in tota epistola sive mentio, sive promissio afferendorum. Adde quod Theodoretus a Facundo dicitur asseruisse adversus Palesinos et Illyricianos reclamantes epistolam Leonis, adducto scilicet, ut habent acta concilii Chalcedonensis, testimonio, quod inter subjuncta legitur. Non fuisset vero adducto opus, si jam epistola subjunctum esset: fuisset enim procul dubio simul lectum, aliaque pariter, si modo aliqua essent tunc temporis. Quid quod a Theodoro aut certe ab iis qui Theodoretum paribus studebant, versam in sermonem Græcum epistolam proditum est, immo et a vertentibus vitiatam, quod postremum Leo ipse queritur apud Marcianum imperatorem. Accedat etiam, quod in epistola pontifex plura fidei capita, non tantum adversus Eutychem, sed etiam contra Nestorium exponat; nec alia tamen testimonia subdantur, quam quæ ad distinctionem naturarum asserendam valent, quæque in dialogo qui dicitur *Inconfusus*, adhibita fuerant ad eos, qui Theodoro Apollinarismi nomine suspecti erant, confutandis; non afferantur quæ ex libris contra Nestorium scriptis, in ipso etiam citato dialogo leguntur.

Quantum vero pretii sit opusculum istud, æstimare licet, vel inde maxime, quod nemo fere consequentium tractatorum, qui auctoritate Cyrilli, in mysterio Incarnationis exponendo uti voluerit, testimonium aliquod ex Scholiis non sumpsit. Adde quod Cyrillus ipse videri possit, hanc suam elucubrationem commendasse, cum scriberet Eulogio: *Complectitur, inquit, idem liber sub finem breves quasdam de Christi dispensatione expositiones, easque pulchras admodum et utiles.* Oportet enim expositiones quas memorat, vel a Scholiis, vel a consequente tractatu de Incarnatione Verbi, vel a dialogo subjuncto non differre: neque enim aliud quippiam scripsit, de quo dubium esse possit. At differt profecto a consequente tractatu qui revera unus quidam sermo est; differt etiam a dialogo mox dicto: quis enim dialogum *ἰχθύσις* nomine proprio appellet? Quamquam potuit dialogus subjungi Scholiis, ut epitome quædam et velut *ὑπόμνημα*.

Quam accurata methodo sit conscriptum, ex serie apertum est. Cyrillus a simplicium vocum interpretatione exorsus exponit, quid sit Christus, quid Emmanuel, quid Jesus, quid unus, quid unio. Mox ad propositiones, quæ in hac materia usurpari solent, orationem deflectens edisserit, qua ratione Christus sit unus, unus Emmanuel, unus Jesus, id est, unus Dominus, etc. Tum quomodo Verbum dicatur exinanitum, carni unitum, factum homo, nec ideo tamen mutatum, aut divinitate exutum. Hinc quo pacto Christus non sit homo *θεοφόρος*, aut nunquam afflatus, sed vere homo Deus, deinde qua ratione Verbum perhibeatur in nobis habitare, ad nos mitti, corpus habere proprium, et quomodo intelligatur *θεοτόκος* Virgo sancta. Tandem quod Unigenitus in carne visibili apparens nominetur Deus et homo: quomodo passus, et in quo postremo refellit eos qui humanam non alia ratione, Deum decere putant, quam relatione sola. Cæterum, quod jam monui, distinctionibus ad declinandas heterodoxorum objectiones utilibus singula fere capita plena sunt.

Præquam præfari desino, monendum puto, Eutherium, cujus opus circumfertur sub Athanasii nomine, adversus hunc librum, sin minus unus, saltem maxime, suos fere cunctos viginti sermones scripsisse: nam quas sententias amarulenta oratione carpit (omnes fere Scholiis Cyrilli continentur prolixè), sumus ostensuri in auctario Theodoretum propediem edendo. Eutherium enim Theodoro jungemus, sive propter argumenti cognationem, sive etiam ob fidei τανύτητα.

SANCTI CYRILLI

EPISCOPI ALEXANDRIÆ

SCHOLIA DE INCARNATIONE UNIGENITI.

CAPUT PRIMUM.

Quid est Christus.

Christi nomen nec definitionis vim obtinet, nec cuiuspiam substantiam, quæ illi sit, significat, sicut forte homo, aut equus, aut bos; sed rei magis quæ in aliquo agatur, habet significationem: oleo namque ungebantur [Baluz. ungebantur hic et infra] quidam superiorum. Juxta quod Deo tunc temporis placebat, et signum regni illis erat unctio. Ungebantur autem et prophetae insensibiliter Spiritu sancto, ut inde quoque nominarentur christi. Denique beatus David psallit ex persona Dei, et ait: *Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari* (Ps. civ, 15). Ait autem et propheta Habacuc: *Existi ad salutem populi tui, ut salvares christos tuos* (Hab. iiii, 13, juxta LXX).

In Christo autem omnium salvatore unctionem quidem factam esse dicimus: cæterum neque symbolicam, quasi oleo factam, nec quasi in gratia prophetica; sed nec illam, quæ intelligitur fieri ad perfectionem alicujus hujusmodi negotii, qualem factam [Baluz. factum] esse dicimus in [Baluz. sub] Cyro Per-

A sarum et Medorum rege. Contra Babylonios enim ille duxit exercitum, instigante ipsum in id Deo omnipotente. Dictum est enim: *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram* (Isai. xlv, 1). Atqui ille vir, cum esset idolorum cultor, nominatus est christus, ideo quod quasi unctus est in regnum, cælesti suffragio, et ordinatus est a Deo ut Babylonem vehementer expugnaret.

Illud autem magis de Christo. Quoniam enim propter Adæ prævaricationem (Rom. v, 14) regnaverat supra omnes peccatum, et spiritus ab humanitate discesserat (Gen. vi, 3), ob eamque causam in malis omnibus illa versabatur; opus autem erat, ut rursus per Dei misericordiam in pristinum revocata, Spiritum mereretur: homo factum est unigenitum Dei

B Verbum, et cum terreno corpore terrenis apparuit. Fuit etiam liberum [Baluz. liber] a peccato, ut et in ipso, et in eo solo, innocentie laudibus natura hominis coronata, Spiritu sancto ditaretur, ac sic reformaretur ad Deum per sanctificationem. Transit enim ad nos quoque gratia cæpta a Christo, qui est [Baluz. add. in] nobis primogenitus; idque nos docent bea-

tus David psallit ad Filium : *Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem, ideo unxit te Deus, Deus tuus. oleo lætitiæ (Ps. XLIV, 8).*

Unctus est igitur exemplo nostro Filius innocentie laudibus, et, ut ante dixi, in ipso natura hominis illustrata, et digna jam sortiri Spiritum sanctum, jam non discessurum, sicut antea, sed mansurum magis in ipsa. Ideoque scriptum est, quod *descendit in eum Spiritus, et mansit super ipsum (Joan. I, 32)*. Dicitur ergo Christus Dei Verbum, quod propter nos et nostri similis homo est factum, et in servi forma : et ungitur [*Baluz. ungitur*] quidem humane, secundum carnem; ungit [*Baluz. ungit*] autem divine suo Spiritu eos qui in ipsum credunt.

CAPUT II.

Qualiter intelligi debeat Emmanuel.

Emmanuel nominatur Deus Verbum, quod *Abrahæ semen apprehendit, et similiter ac nos participavit carni et sanguini (Hebr. II, 14)*. Interpretatur autem Emmanuel, nobiscum Deus. Conitemur autem, nobiscum [*Baluz. om. nobiscum*] fuisse Dei Verbum, non localiter : in quo enim loco non est Deus, qui implet omnia? Nec quod adesse nobis conspicitur auxilii ratione; dictum est enim hoc modo ad Jesum filium Nave [*Baluz. om. filium Nave*] : *Et sicut eram cum Moyse, ita ero et tecum (Jos. I, 5)*. Sed quod factum est in nostris, id est, in humanitate, non derelicta sua natura : inconvertibile est enim natura Dei Verbum.

Cæterum quam ob causam, cum plane dicatur ad Jesum filium Nave [*Baluz. om. filium Nave*], quod *sicut eram cum Moyse, sic ero tecum (Ibid.)*, non est tamen nominatus Emmanuel? Ipsa autem ratio est : etsi enim cum aliquo sanctorum fuisse dicatur; non tamen nobiscum factum esse dicimus Deum Verbum, nisi eo tempore, quo juxta quod dicit Baruch, *in terra visus est, et inter homines conversatus est, et omnem viam inveniens disciplinæ, et dans eum Jacob puero sub, et Israel dilecto a se : ipse est enim Deus noster, et non comparabitur alius ad eum (Baruch. III, 38)*.

Quantum enim ad Dei naturam pertinet, nondum erat nobiscum; multum enim interest inter deitatem et humanitatem; et ingens est nimis differentia naturarum.

Ideoque divinus David ad proximitatem mysticam [*At. unionem arctissimam*], Deum Verbum, quod nondum ad nos venerat, vocabat, dicens in spiritu : *Ob quid, Domine, discessisti longe (Ps. X, 1)*? Ergo jam non discessit, sed nobiscum fuit, qui cum mansisset, id quod erat, apprehendit Abrahæ semen, ut dixi; accipit autem etiam servi formam, et conspectus homo in terra est.

Christus vero et Emmanuel eundem nobis filium designant, partim quia unctus est more nostro, hu-

manæ hominis naturæ spiritum accipiens, ut in se ipso et primo [*At. humana natura spiritum accipiente in ipso, ut primo*]. Positus est enim primordium generis, rursus ipse ungens, ut Deus, Spiritu sancto eos, qui in se credunt : partim, quia fuit nobiscum secundum quas modo reddidi rationes, et de eo nos facit certos Isaias propheta dicens : *Eecce Virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isai. VII, 14)*. Cum enim sancta Virgo, ex Spiritu quidem sancto prægnans est facta, peperit autem secundum carnem filium; tunc etiam Emmanuel dictus est : fuit enim nobiscum, per carnalem generationem incorporalis; et id erat, quod per vocem David significabatur. *Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit (Psal. XLIX, 3)*; et illud opinor : **B** ipse qui locutus sum, præsto sum. Locutus enim per prophetas, ut incorporale adhuc Verbum, advenit etiam corporaliter.

CAPUT III.

Quid est Jesus.

Vi quidem intentionum, qua oporteat a nobiscum dici Filium Dei, tantundem est, et Christum, et Emmanuel, et Jesus; et id quidem quasi ex re nomen est factum : *Ipse enim, inquit, salvabit populum suum a peccatis suis (Matth. I, 21)*. Quemadmodum enim Emmanuel significabat, per generationem ex muliere nobiscum factum fuisse Dei Verbum; et Christus, quia factus homo, unctus dicitur juxta nos humane : ita etiam Jesus, quod salvavit nos suum populum, quod maxime eum demonstrat, vere et natura omnium dominum. Neque enim hominis communis creatura esse dicatur; deceat autem magis, omnia dicere, esse Unigeniti, etsi factus sit homo.

Dicit forte aliquis : Atqui Moysis dictus est populus Israel. Ad hoc dicemus, quod Dei quidem populus nominatus sit, et id erat verum. Verum quoniam ad defectionem deductus est, et vitulum fecit per desertum, inhonoratus est a Deo : non enim jam suum nominare populum dignabatur, sed cum jam homini destinavit. At nos non ita : proprii enim sumus filii, eo quod, et Deus sit, et per ipsum creata sint omnia. Ita enim ait David : *Quoniam ipse fecit nos, et non ipsi nos; nos autem populus pascuæ ejus, et oves manus ejus (Psal. XLIX, 7)*. Denique etiam ipse de nobis dixit : *Oves meæ vocem meam audiunt et sequuntur me (Joan. X, 27)*. Et rursus : *Alias oves habeo, que non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me congregare, et fiet unus grex, et unus pastor (Ibid. 16)*. Mandabat autem etiam beato Petro : *Simon Joannis, amicus me? Pasce agnos meos, pasce oves inæas (Joan. XXI, 17)*.

CAPUT IV.

Quam ob causam Dei Verbum dictum sit homo.

Homo nominatum [*Baluz. nominatus*] est, cum sit natura Deus, Dei Patris Verbum : quoniam similiter ac nos sanguini communicavit et carni (*Heb. II, 14*).

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a *Baluz. : Discessisti, sed nobiscum fuit; qui, etc. Edit.*

Sic enim terrenis apparuit, * non amittens id quod erat, sed assumens humanitatis naturam in sua ratione perfectam. Verumtamen et in humanitate Deus mansit, et omnium Dominus, utpote qui natura et veritate ex Deo natus est Pater [Baluz. et Patre]. Et id nobis evidentissime sapientissimus Paulus ostendit: *Primus enim, inquit, homo ex terra de limo; secundus e caelo* (I Cor. xv, 45).

Atqui Virgo sancta peperit templum Verbo unitum; sed e caelo dicitur, et recte quidem Emmanuel: desuper enim et ex substantia Dei et Patris natum est Verbum ipsius: descendit vero ad nos, tunc cum factum est homo; tamen sic quoque desuper est. Testatus est autem Joannes, de eo dicens: *Qui de sursum venit, supra omnes est* (Joan. iii, 31). Et ipse Christus ait ad populum Judaeorum: *Vos deorsum estis, ego desuper sum* (Joan. viii, 23). Et rursus: *Ego non sum ex hoc mundo* (Joan. xiv, 16), licet pars mundi sicut homo nuncupatus sit; sed erat cum hoc quoque supra mundum ut Deus. Meminimus enim plane dicentis: *Et nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo Filius hominis* (Joan. iii, 13). Descendisse autem dicimus de caelo Filium hominis, per unitatem dispensatoriam, Verbo tribuente propriae carni gloriae suae et divinae majestatis claritudinem.

CAPUT V.

Quam ob causam exinanitum dicitur Dei Verbum.

Plenum secundum naturam, et ex omni parte perfectum Deum Verbum, et distribuens ex sua plenitudine bona sua creaturae, eo quod ait: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem* (Isai. xlv, 3). Exinanitum dicimus; nihil in natura propria violatum, nec, ut aliter se haberet, commutatum, nec inferius ex ulla parte factum: inconvertibile enim et immutabile est ipsum quoque, sicut et generator ipsius, ^b et numquam fuit passionis ullius capax. Quando vero factum fuit caro, id est, homo, humanitatis paupertatem propriam sibi fecit. Primum, quod semel homo sit factus, etsi remanserit Deus: deinde quod servi formam acceperit, qui secundum suam naturam liber est, utpote Filius. Atque ita cum sit ipse gloriae Dominus, gloriam dicitur accipere; cum sit ipse vita, vivificari perhibetur, et in omnes accipit potestatem, cum sit ipse rex omnium; ^c cumque Deo sit aequalis Patri, obediens fuit crucem passus, et caetera. Verum cum haec quidem humanitatis mensurae convenient, ea tamen familiaria ducit esse cum carne, et implet dispensationem, manens quod erat.

CAPUT VI.

Quomodo unus est [Baluz. om. est] Christus.

Divinus Paulus scribit: *Etsi sunt dii multi et domini multi in caelo, et in terra; sed nobis unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos ex eo; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per eum* (I Cor. vii,

5). At vero sapientissimus Joannes de Deo Verbo dixit, quod *omnia per ipsum facta sunt, et absque eo factum est nihil* (Joan. i, 3). Evangelizabat autem beatus Gabriel sanctae Virgini dicens: *Ecce concipies in utero, et paries Filium, et vocabis nomen ejus Jesum* (Matth. i, 26). Cum igitur per Christum Jesum omniae divinus Paulus facta esse commemoret; confirmet autem vim sententiae, et opificem omnium fuisse Deum evangelizet, rem veram dicens evangelista divinus; designet autem etiam angeli vox: vere ex sancta Virgine natum esse Jesum Christum, nec absque humanitate intelligimus Deum Verbum; sed unum dicimus ex ambobus effectum, et [Baluz. ut] Deum hominem factum, eundem ex Patre, ut [Bal. et] Verbum, natum divine, et ex muliere humane, ut hominem: non tamquam ut [Bal. in] secundum substantiae initium vocatum tunc cum secundum carnem dicitur natus; sed natum quidem ante omnia saecula, instante tamen tempore, quo debuerat implere dispensationem; natum etiam ex muliere secundum carnem. [Ergo, etsi alii simili appellatione vocati sunt Christi, unus tamen est per quem omnia, Jesus Christus; non quod [Bal. add. homo] sit factus opifex omnium,] sed quod Deus Verbum: *Per quem omnia facta sunt, similiter ac nos participavit carni et sanguini* (Heb. ii, 14), et nuncupatus sit homo, non tamen perdiderit esse, quod erat: ita enim et in carne factus intelligitur merito opifex omnium.

CAPUT VII.

Quomodo unus est Emmanuel.

[Baluz. add. Semel] Novissimis saeculis Deus [Baluz. Dei] Verbum homo dicitur factus [Baluz. factum], et, sicut ait divinus Paulus, *per sacrificium suum manifestatus est* (Hebr. ix, 27). Et quodnam est sacrificium? *Suum enim corpus obtulit pro nobis in odorem suavitatis Deo et Patri, et intravit in sancta semel, non per sanguinem hircorum, aut taurorum, sed per suum sanguinem. Sic enim creditibus in se, remissionem in aeternum comparavit* (Eph. v, 2; Heb. ix, 15). Ergo plurimi quidem ante ipsum sancti fuere; sed nemo eorum Emmanuel nominatus est. Quam ob causam? Nondum enim venerat tempus quo deberet esse nobiscum, id est, in nostram venire naturam per carnem, is qui est omni superior creatura. Unus igitur Emmanuel, semel enim factus est homo Unigenitus, tunc cum per sanctam Virginem generationem carnalem perpessus est. Dicitum est enim et ad Jesum filium Nave [Baluz. om. filium Nave]: *Quod ero tecum* (Josue i, 5). At non erat ille Emmanuel. Fuit etiam cum Moyse: sed nec ille Emmanuel nominatus est. Igitur quoties audimus nomen Filio datum esse, *nobiscum Deus*, sapienter intelligamus, non ita ipsum fuisse nobiscum novissimis temporibus, sicut dicitur aliquando fuisse cum sanctis: illis enim erat tantum adjutor; nobiscum autem fuit, id est, factus est si-

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

* Baluz.: *Non amittens humanitatis naturam in sua ratione perfectam.* EDIT.

^b Baluz., et numquam passionis fiet unquam ca-

paz. EDIT.

^c Baluz., cum Deo simul et Patre. EDIT.

nullis nostri, cum suam non amisisset naturam : est enim inconvertibilis, ut Deus.

CAPUT VIII.

Quam esse ducimus adunationem.

^a Adunatio multis modis impletur : sejuncti enim nonnulli affectu vel voluntate, et discordantes intersæ, adunari dicuntur, per reconciliationem socialem, deposita similitate. Adunari item dicimus ea quæ sibi conglutinantur, sive modis aliis conferuntur, aut per compositionem, aut per mixtionem, aut per temperationem. Quoties autem adunatum esse nostræ naturæ Dei Verbum dicimus, omni humana cogitatione adunationis ejus modus videtur esse superior. Neque enim per supra scriptos modos facta est arca illa, et nulli penitus nota, nisi ei cui omnia nota sunt, unio [*Baluz. om. unio*].

Et nihil mirum, si in hujusmodi cogitatione vincamur, cum res nostras, quomodo se habeant, inquirentes, ultra modum nostræ mentis inventionem esse confiteamur; quonamque modo animam hominis suo corpori adunatam esse putemus. Quis est qui id possit exprimere? Sed si oportet eos, qui parva ea vix intelligere soleant; immo et eos qui valeant intelligere, tam subtiles res et omnem rationem transcendentes conjectare : dicimus quod deceat cogitare (quamvis minor sit oratio ad veritatem) talem esse adunationem ipsius Emmanuel, qualem quis intelligat animam hominis ad suum corpus habere. [^b Anima enim omnia quæ sunt corporis, esse reputat sua, licet per naturam propriam expers sit ^c passionibus corporis, et naturalibus, et quæ extrinsecus accedunt : movetur enim corpus in concupiscentias naturales, et consentit anima, et nullo licet modo participans, concupiscentiæ tamen exitum delectationem propriam ducit. Et si forte ferro corpus [*Baluz. a suo corpore*] percutiatur, aut torqueatur, condolet illa quidem, quod suum corpus patitur : ipsa vero in sua natura nullum patitur omnino tormentum.

Tamen super hoc quoque dicimus esse adunationem, quæ est in Emmanuele facta : erat enim necesse cum suo corpore adunatam ei animam dolere, ^d ut dum timebat passiones, subditam cervicem Deo submitteret. De Deo autem Verbo, condolere passionibus nefas est dicere : impassibilis enim Deus est, et nostrarum rerum longe dissimilis; sed adunatus quidem erat carni habenti animam rationabilem, qua patiente ipse impassibilis, ea quæ animæ contingerent, cognoscebat, et contundebat quidem, ut Deus, carnis infirmitates; suas tamen eas, tamquam sui corporis, esse ducebat. Itaque esuriisse dicitur, fatigatus esse, passus fuisse pro nobis.

Ergo Verbi adunatio, quæ est cum humanitate facta, non irrationabiliter rebus nostris comparetur.

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a Authbertus versionem Mercatoris emendare voluit ex Græco.

^b Hoc fragmentum iisdem ferme verbis refert Facundus lib. xi, cap. 7.

^c Facundus, *passionum corporis et naturalium et*

Nam sicut corpus alterius est naturæ præter animam, et unus tamen ex utroque homo efficitur et vocatur, ita etiam ex perfecta Dei Verbi subsistentia [*Baluz. substantia*] et ex humanitate perfecta unus est Christus, idem in eodem Deus simul et homo; et sua quidem ducit Deus Verbum, ut ante dixi, ea quæ sunt carnis propria, quia ipsius est corpus, non alterius. Communes autem facit tamquam cum sua carne divinæ suæ majestatis operationes, ut posset etiam vivificare mortuos, et sanare infirmos.

CAPUT IX.

De carbone.

^e At si convenit exemplis etiam divinæ Scripturæ, quasi per figuram, adunationem demonstrare : age, dicamus, ut possumus. Beatus Isaias, *Missus est, inquit, ad me unus ex Seraphim, et in manu habebat carbonem, quem forcipe accepit ab altari, et venit ad me, et tetigit labia mea, et dixit ad me : Ecce tetigit hoc labia tua, et adimet iniquitates tuas, et peccata tua repurgabit* [*Isai. vi, 6*]. Carbonem autem dicimus figuram et imaginem nobis exhibere Verbi hominis facti : quod, si labia nostra tetigerit, id est, si fidem in ipsum confessi fuerimus, tunc nos ab omni peccato puros efficit, et pristinis criminibus liberat.

Cæterum tamquam in imagine, licet in carbone conspiciere adunatum quidem humanitati Dei Verbum, non tamen projecisse, quod fuerat. Transformasse autem magis assumptam naturam in suam gloriam, et operationem : quemadmodum enim ignis ligno affixus, et id penetrans, comprehendit quidem ipsum, et quamvis lignum esse non desinat, [*Baluz. add. in*] vim tamen suam speciemque transmutat, et omnem se confert in lignum, et cum ipso jam quasi unum aliquod æstimatur, idem intellige de Christo. Adunatus enim inæstimabiliter humanitati Deus, servavit quidem ipsam in eo, quod fuerat, et ipse permansit, quod erat; semel tamen adunatus, quasi unus jam cum ipsa putatur, ea, quæ sunt illius, sua faciens; conferens autem ei etiam ipse naturæ suæ operationem.

CAPUT X.

Quod incorporalis divinitatis corpus facta fuerit ipsa caro, habens animam rationabilem : et quod si ea a sese dividere voluerimus, procul dubio labefactabimus dispensationem, quæ in Christo intelligitur.

^d In Cantico canticorum ipse nobis introductus est dicens Dominus noster Jesus Christus : *Ego flos campi, et lilium convallium* [*Cantic. ii, 1*]. Quemadmodum ergo odor res quidem est incorporea, habet autem, quasi proprium corpus, id in quo inest; tamen unum ex utroque intelligitur lilium. Corruptetur autem ipsius ratio [*Baluz. om. ratio*] unius rei discessu : in subjecto enim corpore odor est. Ita etiam in Christo intelligimus divinitatis naturam, quæ suam excellen-

quæ extrinsecus accidunt; quod melius est. BALUZ.

^d Facundus, *ut timendo. BALUZ.*

^e Hic iterum interpolavit Authbertus Mercatoris versionem, ut et in sequentibus, quorum textus Græcum habuit.

tissimam majestatem, ut odorem suavissimum, mundo dispergit, tamquam in subjecto, esse in corpore humanitatis; et id quod incorporale est per naturam, per adunationem dispensatoriam, pene dicam factum fuisse corporale; propterea quod voluit se cognosci per corpus, in eo enim divina signa operatus est. Igitur id quod incorporale est, tamquam in suo corpore intelligi potest, quemadmodum etiam odor in flore subjec-;o; lilium tamen jam et odor, et flos nominatur.

CAPUT XI.

Quod adunato Deo Verbo vere humanitati, inconfusa tamen substantiæ [Id est subsistentiæ] permanserunt.

[^a Erectum est secundum Dei voluntatem sanctum tabernaculum per desertum, et in eo multis modis formabatur Emmanuel.] Dixit Deus omnipotens ad divinum Moysen: *Et facies mihi arcam testimonii ex lignis imputribilibus, duorum cubitorum et dimidii longitudine; et inaurabis eam auro puro, extra et intra inaurabis eam (Exod. xxv, 10).* Sed lignum quidem cum imputribile sit, est figura corporis incorrupti: imputribilis enim cedrus; aurum vero quasi materies aliis pretiosior, divinæ nobis indicat substantiæ majestatem.

Attendite igitur quoniam arca tota inaurata sit auro puro extra et intra. Adunatus quidem fuerat sanctæ carni Deus Verbum, et id est, ut opinor, arcam fuisse extra inauratam. Quod vero et animam rationabilem, quæ corpori inerat, propriam fecerit, ex hoc apparet, quod et intra arcam præceperit inaurari. [^b Quod autem naturæ sive substantiæ inconfusæ manserint, hinc scimus: aurum enim superpositum ligno mansit id quod erat, et ornabatur quidem lignum auri decore; tamen lignum esse non desiit. Quod vero arca in Christi accipiatur imaginem, pluribus potest probationibus declarari.] Præambulabat enim his qui sunt ex Israel, quærens ipsis requiem. Ait alicubi et Christus: *Ibo, et parabo vobis locum (Joan. xiv, 3).*

CAPUT XII.

Quod cum esset Deus Verbum, factus sit homo, nec homo simpliciter, nuda conjunctione honoratus, vocatus sit ad parvam dignitatem Dei Verbi, sive auctoritatem, sicut quibusdam videtur.

Divinus Paulus magnum quidem ait esse mysterium pietatis (I Tim. iii, 16). Et vere ita se res habet: *manifestatus est enim in carne, cum sit Deus Verbum; justificatus est autem in spiritu.* Nullo enim modo nostris videtur infirmitatibus contineri, licet juxta nos homo sit factus: non enim fecit peccatum: Appa-

ruit autem et angelis. Neque enim generationem ipsius secundum carnem ignoraverunt: *Prædicatus autem et gentibus, quasi Deus homo factus; ita autem creditus est in mundo.* Probavit autem divinus Paulus ita scribens: *Propter quod memores estote, quod aliquando vos gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circumcisio in carne manufacta: quia [Baluz. qui] eratis illo tempore sine Christo alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo (Ephes. ii, 11).* Erant ergo gentes in mundo sine Deo, cum absque Christo essent. Verum quoniam eum vere et natura Deum esse agnoverunt, ipsæ quoque ab eo agnitæ sunt, fidem constantes, et ipse *assumptus est in gloria,* certe divina. Psallit enim beatus David: *Ascendit Deus in júbilo (Psalm. xlvii, 6).* Ascendit enim certe cum corpore. nec in nuda deitate: Deus enim erat incarnatus.

Credimus igitur, non in unum nostri similem deitate per gratiam honoratum, ne cultores esse hominis detegamur; sed in Dominum magis, qui in servili forma comparuit, et qui fuit vere nostri similis, et in humanitate tamen Deus mansit: Deus enim Verbum, carne assumpta, non deposuit quod erat; intelligitur tamen idem Deus simul [Baluz. om. simul] et homo.

Et fidei quidem ratio ita se habet, et recte quidem. Sed si forte aliquis dicat, quid mali est, si intelligatur homo similis nostri apprehendere deitatem, ac non magis Deus homo fieri? Respondebimus nullo esse quæ contrario possunt opponi, et pene etiam nutu significantia. nos oportere reniti constanter, nec credere ita esse.

Age enim ante alia. Dispensationis, quæ cum carne facta est, modum cernamus, et nostrarum rerum naturam subtilius perscrutemur: periclitata est hominis natura, et deprehensa [Baluz. depressa] est malis extremis. maledictione et morte damnata, et peccati laqueis irretita, errabat, et erat in tenebris; Deum nesciebat eum, qui est natura et veritate; pro Deo [Baluz. præter Creatorem] coluit creaturam. Quomodo igitur hujusmodi malis poterat liberari? An illud dicemus, quod fas erat humanitati, divinam naturam apprehendere, quæ nesciret omnino, qualis esset dignitas naturæ cælestis, cum esset ignorantia tenebris occupata, et peccati sordibus inquinata? Quoties poterat fieri, ut apprehenderet sanctam naturam, et acciperet gloriam, quam nemo inveniat, nisi acceperit? Concedamus enim quod cognoverit fortasse [Baluz. dumtaxat], et scierit apprehendere Deum [Pro deitatem]. Quis est qui doruerit? Quo-

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a Et hunc quoque locum ex ista versione citat Facundus in eodem loco.

^b Hunc quoque locum ex eadem versione citat Facundus ibidem. Citat etiam Leontius Byzantius in line libri primi adversus Eutychianos.

^c Ita vetus editio scholiorum Cyrilli et codex Vaticanus. Bellovacensis, *deprehensa.* Lectionem Vaticanam confirmant ista ex reprehensionibus Orienta-

liam adversus anathematisms Cyrilli supra pag. 267 (Cyril. Apol. unath. 12, resp. har.): *Quomodo is qui carnem parumper deprimi morte concedit, etc. et pag. 268 (Ibid.): utin se deprimeret eum qui est impassibilis per naturam.* Item in scholio octavo Cyrilli pag. 579: *Et si forte a suo corpore deprimatur aut torquetur.* BALUZ.

modo enim credent, nisi audierint (Rom. x, 14)? Ceterum non id est apprehendere deitatem, et convenientem ei gloriam capere.

Ergo decentius sit, et recte quidem, ita sentire, quod servare volens id quod perierat, descendens ad nos Deus Verbum [*Baluz om.* Verbum], per quod omnia, et in id se, quod non erat, immisit, ut et hominis natura, id quod non erat, fieret; et divinæ majestatis dignitatibus per adunationem patescens, quæ sublevata est magis ultra naturam, quam dejecit infra naturam invertibilem Deum. Conveniens erat, ut incorruptibilis natura apprehenderet corruptibilem, ut eam a corruptione liberaret. Conveniens erat eum, qui peccare non noverat, cum peccatoribus conformari, ut peccata compesceret: quemadmodum enim ubicumque lux fuerit, caligo interit tenebrarum; ita etiam immortalitate præsentem, omnis certe pestis fugitiva discedet; et præsentem eo, qui peccatum non novit (qui etiam proprium sibi corpus effecit, quod est sine [*Baluz. in.*] peccato) cedet omne peccatum. Quod vero Verbum, cum esset Deus, factum sit homo, et non magis homo *τὸ ἄσπορῶδες*; intelligatur Christus, etiam ex sacris litteris enitar ostendere. Ait igitur beatus Paulus de Unigenito: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, ut esset æqualis Deo; sed exinanivit se, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit sese factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propterea et Deus ipsum superexaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu Christi omne genu flectatur cælestium, et terrenorum, et infernorum, et omnis lingua confiteatur quod Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philip. ii, 7).*

Quem igitur dicemus, in forma Dei esse, et in æqualitate Patris, et hæc non rapinam arbitratum; sed descendisse magis in exinanitatem, et in formam servi, et se humiliantem, et in similitudinem nostram fuisse factum? Si hominem factum ex muliere nudum et solum: quomodo habebat plenitudinem, ut intelligatur exinanitus? Vel in qua antea positus celsitudine, semet humiliasse dicitur? Vel quomodo in similitudinem hominum factus est, qui id erat et antea per naturam, etsi id factus forte non diceretur? Ubi autem exinanitus est, assumens plenitudinem deitatis? Vel quomodo non sit factus altissimus, qui in gloriam supernam ascenderit?

Igitur dicimus non hominem Deum esse factum, sed potius factum esse in exinanitate, propter humanitatem, Deum Verbum, qui erat in æqualitate Patris et forma: exinanitus est enim hoc modo, propter similitudinem nostram, cum esset plenus, ut Deus. Humiliatus est propter carnem, ita ut a divinæ majestatis fastigio non descendat; sedem enim habet altissimam. Factus est in similitudine hominum, cum sit ejusdem formæ cum Patre, utpote cujus est figura substantiæ. Verum quoniam semel factus est juxta nos, ascendisse dicitur, cum carne in gloriam deitatis, quam patentem quidem habet quasi pro-

priam, alio tamen pacto in ea fuit, propter humanitatem: Dominus enim omnium esse creditur, etiam cum carne.

Flectitur autem ipsi omne genu, et id non ad dolorem et contumeliam Patris, sed magis ad gloriam: gaudet enim, et glorificatur, dum ab hominibus Filius adoratur, licet factus sit similis nostri. Scriptum vero est rursus: *Non enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ; unde debuit per omnia fratribus assimilari (Heb. ii, 16).* Ecce semen Abrahæ apprehendit Verbum Deus, et non homo nescio quis nostri similis deitatem apprehendit, et ipse nobis assimilatur, et nuncupatur frater noster [*Bal. om.* noster], ut homo, non quantum est ad deitatis naturam. *Quoniam pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eis, ut per mortem destrueret eum qui imperium obtinet mortis, id est, diabolum, et liberaret eos qui timore mortis per omnem vitam nativa continebantur servitute (Ibid. v. 14).* Ecce iterum ipse, similiter ac nos, participavit sanguini et carni, et ea res causam habet conjunctam statim ac proximam: scriptum est enim: *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur in carne, Deus Filium suum misit in similitudine carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne (Rom. iii, 3).* Attende iterum, quod non homo affectans naturam divinam ostenditur, et ad ejus dignitatem ascendens; sed mittens magis Filium suum Deus et Pater, in similitudine carnis peccati, ut destrueret peccatum. Ergo Verbum, cum Deus sit, se in exinanitatem homo factus immisit, et non homo simpliciter, divinam gloriam affectans, Christus videtur.

CAPUT XIII.

Quod Christus Jesus vocetur homo factus Deus Verbum.

Dispensationis incarnati Unigeniti mysterium subtilius considerantes, id asserimus, fidem rectam servantes et veram: quod ipsum Patris Dei Verbum, Deus verus ex Deo vero, et lumen de lumine, incarnatum sit, et homo factum, et descenderit, et passum sit, et surrexerit ex mortuis. Ita enim definitur fidei symbolum synodus ingens et sancta.

Perquirentes autem et nos, et discernere cupientes, quid sit tandem, incarnatum esse, et hominem factum Dei Verbum: cernimus, quod non hoc est, hominem assumere tamquam in conjunctionem, quæ fiat per æqualitatem dignitatis, sive auctoritatis, vel per solam filietatis *ὁμοφυμίαν*; magis autem fieri juxta nos hominem (ita tamen ut nulla conversio vel commutatio subsequatur), et sublevare pariter cum sua natura eum, qui in assumptione fuit carnis et sanguinis dispensative [*Baluz.* dispensatorie].

Unus igitur est, qui ante Incarnationem a divina Scriptura nominatur, et Unigenitus, et Verbum, et Deus, et imago, et lumen, et figura substantiæ Patris, et vita, et gloria, et splendor, et sapientia, et virtus, et magnificentia, et Dominus sabaoth, et aliis talibus nominibus, quæ vere conveniunt deitati. Post Incarnationem vero homo [*Baluz. om.* homo], Christus, Jesus, propitiatorium, mediator, primitiæ dor-

mientium, primogenitus a mortuis, secundus Adam, caput corporis Ecclesiæ, cum eum etiam nomina prisca sequantur: * omnia enim ipsius propria sunt et priora, et quæ novissimis facta temporibus.

Unus igitur est, et qui ante Incarnationem, Deus erat verus, et qui in humanitate mansit id quod erat, et est, et erit. Non discernendus igitur unus Dominus Jesus Christus, in hominem seorsum. et seorsum in Deum; sed unum eundemque Jesum Christum esse dicimus, non ignorantes differentiam naturarum, sed eas inconfusas inter sese servantes.

Quoties igitur littera sacra commemorat, quod in Christo inhabitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Col. ii, 9); non ideo dicimus tamquam in alio Christo, in homine seorsum inhabitasse Deum Verbum; nec porro dividentes ea quæ unita sunt, duos intelligimus filios; illud autem magis, quod Christum nominat littera sacra ex parte nonnumquam, et quod humanitatem Dei Verbum, quam propriam habet, in locum posuit templi. Scriptum est autem et de animabus humanis: *Inhabitantes autem domos luteas, de quibus et nos ex eodem luto sumus* (Job. iv, 19). Ergone, quoniam luteas domos humana corpora nominat, et affirmat in his animas habitare, in duos homines unum hominem dividemus? Atqui non irrationale omnino sit, ut in homine spiritus suus inhabitare dicatur. Ergo, etsi per hujusmodi modos orationis figura procedat, cum [Baluz. quæ] aliter fieri non possit, non tamen ideo rerum corrumpi naturas oporteat, sed magis eas recto veritatis tenore servari.

Quoties igitur quæpiam, quæ dissimilem sunt inter se sortita naturam, collecta in adunationem, per compositionem videntur: deinde alterutrum ex his in alterutro habitare dicitur, non dividendum in duo, adunationis conventionem minime violata [Baluz. violanda], licet suis nominibus per sese ea, quæ adunata sunt, nominentur a nobis. Dicitur namque, ut ante dixi, et in homine habitare spiritus suus, nec tamen [Baluz. verumtamen] homo dicitur, et seorsum spiritus suus, seorsum et corpus. Et tale quid nobis divinus Paulus obliqua significatione [*Id est obscure et quasi ænigmatice*] commemorat, dicens: *Nam etsi exterior noster homo corrumpitur; sed interior renovatur de die in diem* (II Cor. iv, 16). Si quis igitur dixerit, interiorem nostrum hominem in exteriori homine inhabitare, verum quidem memoravit, in duo tamen unum dividere non videbitur. Ait autem alicubi etiam propheta Isaias: *De nocte vigilat spiritus meus ad te, Domine* (Isai. xxvi, 9). Utrumne tamquam alius præter ipsum, spiritus ipsius ad Deum dicitur vigilare? Nonne id ineptissimum videatur? Ergo scire quidem necesse est orationis figuras, non tamen ab intellectu discedere competenti, sed referre magis sententiarum vim ad sensum, qui unicuique rei conveniat.

A Etsi dicatur proficere Jesus ætate, sapientia et gratia (Luc. ii, 52), dispensationis hæc res est. Deus etenim Verbum humanitatem more suo proficere permittebat, et quasi paulatim divinitatis suæ gloriam volebat declarare, et cum corporis ætate etiam sua [Baluz. suam] extendere, ne quid novum videretur, idque nonnullos nimia novitate perterreret. Cum præsertim sic quoque dicerent: *Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit* (Joan. vii, 15)? Ergo corporale augmentum, et profectus gratiæ ac sapientiæ, humanitatis mensuræ convenit; ipsum vero Deum Verbum per suam naturam perfectissimum confitemur, non egenum profectus, non sapientiæ, non gratiæ. Ipsum enim creaturæ, et sapientiam, et gratiam, et bona omnia ippetit.

B Si vero Jesus passus esse dicatur, passio quidem erit dispensationis; ipsius tamen dicitur, et recte quidem, quia corpus ipsius proprium passum est, et erat in corpore patiente ipse, qui pati non poterat, impassibilis est enim, ut Deus: quantum tamen ad conviciatorum petulantiam pertinuit, passus esset, si pati posset. Ergo quoniam nostri similis factus est Unigenitus, quotiescumque homo nominatur a divina Scriptura, intuentes dispensationem, Deum ipsum natura sic quoque confiteamur.

CAPUT XIV.

Exempla divinæ Scripturæ quod Dei Verbum homo factum manserit Deus. De propitiatorio.

Ait alicubi Deus ad pontificem Moysen: *Et facies propitiatorium impositione auri puri duorum cubitorum C et dimidii longitudinem, et cubiti unius et dimidii latitudinem: et facies duos Cherubim aureos ornatos, et imponens illos ex utroque latere. Cherub unus de latere hoc, et [Baluz. hoc est] Cherub unus de latere isto propitiatorii. Et facies duos Cherubim super duo latera. Erunt Cherubim extendentes pennas sursum superobumbrantes pennis suis super propitiatorium; et vultus eorum adinvicem respicientes propitiatorium erunt* (Exod. xxv, 17). Ænigma certissimum id sit, Deum Verbum etiam in humanitate Deum [Baluz. Domini] mansisse, et in sua gloria ac majestate, etsi propter dispensationem factus sit similis nostri: *Propitiatorium namque per fidem factus est nobis Emmanuel* (Rom. iii, 25). Id autem nobis comprobavit sapientissimus Joannes dicens: *Filioli, scribo vobis, ut non peccetis; sed si quis peccaverit, consolatorem habemus apud Patrem, Jesum Christum justum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris* (Joan. ii, 1). Nec non etiam Paulus: *Quem proposuit, inquit, Deus propitiatorium [Baluz. propitiatorium] per fidem in suo sanguine* (Rom. v, 25).

Cæterum cerne Cherubim circumstantes propitiatorium, et superobumbrantes quidem pensis; conversos autem ad propitiatorium, et pene nutui Dominico oculum intendentes. Ad Dei enim voluntatem tantum respicit sancta cœlestium spirituum multitudo, et numquam Dei satiatur aspectu. Ita Filium

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

- * Baluz., omnia novissimis facta temporibus. Edit.
- † Baluz., humana corpora nominat, affirmat au-

tem, etc. Edit.

propheta Isaias vidisse se dicit, in sede altissima et eminentissima, circumstantibus Seraphim, et obsequentibus ei, ut Deo (*Isai. vi, 1*).

CAPUT XV.

Aliud de virga Moysi.

Destinabatur aliquando divinus Moyses ut Israel ab Ægyptiorum violentia liberaret. Verum quoniam necesse erat eos, qui sub Jugo essent servitutis insolite, prius docere, quod eis Deus iam esset reconciliatus, prodigia eum facere imperabat: plerumque enim miraculorum nos adducit in fidem. Ait igitur Moyses ad Deum omnipotentem: *Si autem non crediderint mihi, neque audierint vocem meam, dicentes: Non apparuit tibi Deus; quid dicam illis? Dixit deinde Dominus: Quid hoc est quod est in manu tua? Respondit: Virga. Et ait illi: Projice illam in terram; et facta est serpens, et fugit Moyses ab ea. Et dixit Dominus ad Moysen: Extende manum tuam, et apprehende caudam ejus; et extendens manum apprehendit caudam, et facta est virga in manu ejus. Et dixit illi: ut credant tibi, quia apparuit tibi Dominus Deus patrum suorum, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob (*Exod. iv, 1*). Animadvertite in his natura et veritate Filium Dei, tamquam quædam virga sit Patris; virga autem insigne est regni: *Filio enim dedit habere omnium potestatem (*Joan. xvii, 2*)*. Unde etiam divinus David: *Thronus tuus, inquit, Deus in sæculum sæculi, et virga æquitatis, virga regni tui (*Ps. xlii, 7*)*. Sed eam projecit in terram, id est, corpore terreno circumdedit, sive per humanitatem misit in terram: tunc enim in similitudine factus est malignorum hominum, scilicet malignitatis signum est serpens.*

Quod autem verum sit, hinc scimus [*Baluz. scibus*]. Ipse enim Dominus noster Jesus Christus, imagine et figura, propter dispensationem factam cum carne, pro serpente accipitur æreo, quem erexit Moyses, ut serpentum morsus arceret (*Num. xxi, 8*). Ait enim: *Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita oportet exaltari Filium hominis, ut omnes qui credunt in ipsum, non pereant, sed habeant vitam æternam (*Joan. iii, 14*)*. Quemadmodum enim serpens factus ex ære salutis erat periclitantibus causa (sanabantur enim in eam respicientes): eo modo etiam Dominus Jesus Christus eis, qui eum vident quidem in similitudine malignorum, eo quod factus sit homo, non ignorant nomen, quod Deus sit vivificus: causa erit vite, et dat posse animalia venenosa vitare, id est, contrarias potestates.

Id quoque hujus rei figura sit, quod Moyses virga virgas alias devoraverit, quas in terram magi projecerant (*Exod. iv, 2*). Igitur virga quidem in terram projecta est; non tamen semper [*Baluz. serpens*] remansit. Resumpta autem iterum fuit, quod erat: nam licet facta sit, ut ante dixi, in similitudine nostra Patris virga, id est, Filius, qui [*Baluz. per quem*] habet omnium potestatem; attamen impleta dispensatione, revolavit in cælum, et fuit iterum

tamquam in manu Patris virga æquitatis ac regni: *sedet enim ad dexteram genitoris sui in propria majestate, sedes altissimas obtinens, etiam cum carne (*Ps. xlii, 7*)*.

CAPUT XVI.

Aliud de manu Moysi leprosa et integre sanata.

*Dixit autem ad eum Deus Dominus iterum: Inser manum tuam in sinum tuum; et protulit manum de sinu suo, et facta est manus ejus sicut nix. Et dixit iterum: Inser manum tuam in sinum tuum; et infulit manum suam in sinum suum, et protulit eam de sinu suo, et iterum restituta est in colorem carnis ejus (*Exod. iv, 6*)*. Manum ad dexteram Dei et Patris verum Filium ejus divina Scriptura nominat. Induxit enim ipsum dicentem: *Ego manu mea firmavi cælum (*Isai. xlviii, 13*)*; nec non etiam David divinus cantat: *Verbo Domini cæli firmati sunt (*Psal. xxxii, 6*)*. Cerne igitur, in sinum quidem Moysi adhuc manum ejus occultari, et nondum factam leprosam, prolata vero statim leprosam factam: deinde mox illatam, et rursus prolata, et de cætero non leprosam: *Restituta est enim, inquit, in colorem carnis ejus*. Ergo quamdiu quidem erat in sinu Patris Deus Verbum, divinitatis nitore fulgebat; verum quando aliquo modo extra fuit per incarnationem sive *ἐνανθρώπησεν*, factus est in similitudine carnis peccati, et inter iniquos reputatus est (*Rom. viii, 3; Isai. liii, 12*). Ait enim divinus Paulus, *enim, qui peccatum non noverat, pro nobis peccatum fuisse, ut nos fereremus justitia in ipso (*I Cor. v, v. 21*)*. Hoc existimo lepram significare, immundus enim secundum legem leprosus (*Levit. xii, 2*). Sed quoniam iterum in sinu fuit Patris (assumptus est in resurrectionem a mortuis), prolata iterum manus videbatur munda: adveniet enim post tempora Dominus noster Jesus Christus, in sinceritate divinitatis et gloria, quamvis similitudinem nostram non projecit. Ait enim et beatus Paulus de Christo: *Quia semel mortuus est ad multorum exhaurienda peccata. Secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem (*Hebr. ix, 28*)*. Ergo quoties nobis sacra littera nominat Christum Jesum, ne hominem seorsum putaveris, non vere adunato ipsi Deo Verbo; sed existimaveris magis ipsum esse ex Deo et Patre Verbum Jesum Christum, cum factus sit homo.

CAPUT XVII.

Quod Christus non erat homo θεοφόρος, nec simpliciter in homine inhabitavit Deus Verbum; sed quod magis caro sit factum, sive homo perfectus, secundum Scripturas.

Qui fidem habent in Christo immaculatam, et rectis omnibus suffragiis comprobata, dicant videlicet, quod ipse ex Deo Patre Deus Verbum in exinanitatem descenderit, formam servi accipiens, propriumque sibi faciens corpus, quod est natum ex virgine; quod factus sit nostri similis, et nuncupatus filius hominis. Est autem Deus quidem secundum spiritum; homo autem idem secundum carnem. Deinde divinus Paulus Judæorum populum alloquebatur dicens: *Multifarium multisque modis olim Deus loquens patribus in pre-*

phetis, novissimis diebus istis locutus est nobis in Filio (Hebr. 1, 1). Et quonam modo intelligatur locutus fuisse Deus et Pater novissimis diebus in Filio? Locutus est enim antiquioribus per ipsum dans legem, et idcirco ipse Filius, suos dicit esse sermones, per sapientissimum Moysen prolatus [Baluz. om. prolatus]. Ait enim: *Nolite putare quia veni solvere legem, aut prophetas. Non veni solvere, sed implere. Dico enim vobis, iota unum, aut unus apex non transibit a lege, donec omnia fiant. Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matt. v, 17). Adde etiam prophetæ vocem: *Ipse qui loquebar, præsto sum* (Isai. 11, 8). Ergo cum factus est Filius [Baluz. om. Filius] in carne, tunc locutus est nobis Pater in ipso, sicut ait beatus Paulus, *novissimis diebus* (Hebr. 1, 1). Sed ne parum credamus, quod ipse sit ille qui etiam ante sæcula Filius, intulit statim: *Per quem fecit et sæcula* (Ibid. v. 2), splendorem etiam gloriæ et figuram substantiæ Patris esse commemorans.

Homo igitur factus est vere is per quem fecit et sæcula Deus Pater; et non, ut nonnulli existimant, in homine fuit, ut homo intelligatur a nobis, tamquam Deum habens inhabitantem. Nam, si hæc recte se habere, vere confidunt, supervacaneus esse videtur beatus evangelista Joannes dicens: *Et Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14). Ubi enim necessitas *ἐνανθρωπήσας*? Aut quare incarnatum dicit Deum Verbum, si non factus est caro? Vis *ἐνανθρωπήσας*, et similem nostri eum factum esse significat, et mansisse tamen sic quoque ipsum supra nos; immo supra universam ipsam creaturam.

Oportere autem existimo, ea quæ dixi, exemplis etiam comprobare et persuadere, quod Unigenitus factus sit homo, et sit Deus, etiam cum carne, ac non tantum inhabitavit in homine, *Θεοῦ ὄρον* ipsum efficiens, tamquam alios, qui divinitatis ipsius fuerunt participes.

CAPUT XVIII.

Quod Emmanuel Deum habuerit aliter inhabitantem, quam nos.

Ait alicubi Deus de nobis: *Inhabitabo in ipsis, et inambulabo, et ero ipsis Deus, et ipsi erunt mihi populus* (Apoc. 21, 20). Nec non etiam ipse Dominus noster Jesus Christus: *Ecce ego venio; et si quis mihi aperuerit, intrabo ego, et apud eum cænabo, et Pater, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. 14, 16). Nominati sumus etiam templum Dei: *Vos enim, inquit, templum estis Dei vivi* (1 Cor. 3, 17). Et rursus: *Nescitis corpora vestra templum esse Spiritus sancti, qui est in vobis, quem habetis a Deo* (1 Cor. 6, 19). Verum si ita aiunt, ipsum quoque se habere Emmanuel, et, tamquam unumquemque nostrum, inhabitantem in sese Deum habuisse, aperte consueantur; cum ipsum adorari conspiciunt, tam a nobis, quam ab angelis, in cælo pariter et in terra, erubescant tamquam diversa alienaque sentientes, et litterarum sacrarum propositum nescientes, nec habentes in se fidem, quam nobis tradiderunt, qui in principio et viderunt, et ministraverunt Verbo.

A Si autem dicant, quod propterea Deus sit, et ut Deus glorificetur, quia in eo tantum inhabitavit Dei Patris Verbum; ac non propterea, quia factus sit homo; audient rursus a nobis: Si iis, qui inhabitantem in se Deum habuerint, satis est, ut idcirco vere dñi esse possint, et ab hominibus adorentur, omnes sane angeli hominesque sint dñi et adorandi; inhabitat enim Deus in sanctis angelis. Habuimus etiam nos ipsum in nobis per Spiritum sanctum; sed non sufficit hoc ostendere, natura deos et adorandos eos, qui habent Spiritum sanctum. Igitur non propterea Deus est, et adorandus Emmanuel, quod inhabitavit in eo, tamquam in homine communi, et seorsum intelligendo, Deus Verbum [Baluz. et in parte Deum Verbum]; sed quod factum sit caro, id est, homo: mansit enim B idem et Deus, et adorandus.

CAPUT XIX.

Dicta apostolica in quibus Deus nominatus est Christus.

De mysterio dicens secundum Christum: *Quod aliis, inquit, generationibus non est agnatum filiis hominum, sicut nunc revelatum est sanctis apostolis* (Eph. 3, 5). Et: *Mysterium quod absconditum fuit a sæculis et generationibus, nunc autem manifestum est sanctis ejus, quibus voluit revelare divitiis gloriæ mysterii hujus in gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ, quem nos annuntiamus* (Col. 1, 26). Si igitur est *θεοῦ ὄρον*, et non Deus vere, quomodo ipse est divitiæ gloriæ mysterii, quod annuntiat in gentibus? Vel quomodo omnino Deus annuntiat?

CAPUT XX.

Aliud.

Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis et pro iis qui sunt Laodiceæ, et quicumque non viderunt faciem meam in carne, ut consolentur corda ipsorum, insinucti in charitate, et in omnes divitiis plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Christi (Col. 2, 1). Ecce mysterium Dei, mysterium nominat Christi, et plene intelligere quosdam vult in agnitionem ipsius. Quo igitur intellectu opus erat, volentibus Christi mysterium discere, si fuerant audituri, quod inhabitaret in homine Deus? Opus est autem nimio intellectu, ut scias contra quod Verbum, cum sit Deus, factum sit homo.

CAPUT XXI.

Aliud.

A vobis enim sonuit sermo Domini, non solum in Macedonia et Achaia; sed omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, exiit (1 Thess. 1, 8). Ecce iterum in Deum fidem factam esse commemorat, cum etiam Christus dicat: *Qui credit in me, habet vitam æternam* (Joan. 3, 15). Sermonem autem prædicationem dicit de seipso.

CAPUT XXII.

Aliud.

Ipsi enim scitis introitum nostrum apud vos, quoniam non inanis fuit; sed ante multa passi, et contumeliis affecti, sicut scitis, in Philippis, confisi fuimus in Deo colloqui ad vos Evangelium Dei (1 Thess. 2, 2).

Ecce loquens in Deo, Dei Evangelium memoravit; *A Angelus de cælo evangelizaverit vobis, præter id quod accepistis, anathema sit (Ibid.)*. Pro qua igitur causa alios omnes omittens, licet Deum inhabitantem haberint, solum prædicabat Jesum sicut Deum.

CAPUT XXIII.

Aliud.

Recordamini, fratres, laborem nostrum et ærumnam, nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus; prædicavimus Evangelium Dei inter vos (1 Thess. II, 4). Et iterum: Propterea et nos gratias agimus Deo sine intermissione; quoniam cum percepissetis a nobis verbum, auditu Dei exceptistis, non ut verbum hominum, sed ut verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis (Ibid. v. 15). Nonne evidenter Evangelium Dei, et Dei verbum prædicationem de Christo commemorat, quippe id omnibus manifestissimum est: Apparuit enim gratia Dei salvatoris omnibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste et pie vivamus, in hoc sæculo, expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei et salvatoris nostri Jesu Christi (Tit. II, 11). Ecce Deus, et magnus, plenissime nominatus est Dominus noster Jesus Christus: ipse est enim cujus adventum gloriæ expectantes, sobrie vivere, et irreprehensibiliter festinamus. Sed si est homo θεοφόρος, quomodo sit magnus Deus? Vel quomodo beata spes in eum? Siquidem verus est profecto Jeremias dicens: *Maledictus qui spem suam ponit in homine (Jerem. 1, 5)*. Neque enim Deum ipsum possit efficere, ut ante dixi, id quod est Deum portare. Denique doceant nos, quid impediatur alios etiam omnes deos esse et adorandos, qui in se habuerint Deum? Deum autem et magnum et beatum, habentem illuminationem Christum nominat beatus Paulus, qui invenitur dicens de Judæis et Emmanuel: *Quorum patres, et testamentum, et promissiones, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia benedictus in sæcula sæculorum. Amen (Rom. IV, 9)*.

Quod vero [Baluz. vere] secundum divinam revelationem faciebat prædicationem, perspicuum fit, ipso dicente: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendit Jerosolymam cum Barnaba, assumpto etiam Tito. Ascendi autem secundum revelationem, et exposui eis Evangelium, quod prædico gentibus; seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currem, aut cucurrissem (Gal. II, 1)*. Christum prædicans gentibus, ut Deum, divinum nominat ipsius ubique mysterium. Ascendit per revelationem Jerosolymam, et exposuit his, qui videbantur aliquid esse, id est, sanctis apostolis, sive discipulis, ne forte in vacuum currat. Cum vero ab Jerosolymis descendisset, et rursus gentium gregibus interfuisset, emendavitne aliquid ex prioribus? Nonne perseveravit Deum confiteas Christum? Atque ideo scribit quibusdam: *Mirror quod sic cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in aliud evangelium, quod non est aliud, nisi aliqui sunt conturbantes vos et volentes convertere Evangelium Christi (Gal. I, 6)*. Ait autem iterum: *Sed etsi nos aut*

CAPUT XXIV.

Aliud.

Scriptum est de Christo: *Cum autem esset in Jerosolymis in die festo, multi crediderunt in nomine ejus videntes signa quæ faciebat; ipse autem Jesus non credebat se illis; quod ipse sciebat omnes, et quod non necesse habebat, ut aliquis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid erat in homine (Joan. II, 23)*. Si homo esset θεοφόρος, quomodo non decepti sunt multi, qui Jerosolymis in nomen ejus crediderunt? Vel quare solus cognoscit, quæ sunt in homine, cum præsertim nemo alius sciat? Finxisse enim dicitur Deus corda nostra singillatim (Psal. XXXII, 15). Vel quare solus remittit peccata? Ait enim: *Quia potestatem habet Filius in terra remittere peccata (Matt. IX, 6)*. Quare solus præter alios assessor sedet Dei et Patris? Quare soli obsequuntur angeli? Cur nos quidem docuit communem putare Patrem, qui est in cælis; sibi autem eum specialiter scribebat?

Sed forte dices quod hujusmodi voces inhabitanti Verbo deputandæ sint. Nonne igitur eum oportebat, juxta prophetis [Baluz. prophetas] convenientem mensuram, ipsum quoque dicere: *Hæc dicit Dominus!* Verum cum ea quæ supra legem sancire vellet, assumens sibi convenientem legislatori [Baluz. legislator] auctoritatem, aiebat: *Ego dico vobis* (Matth. V, 32).

Quomodo liberum se ait, et non obnoxium Deo? Ideo quia est Filius in veritate? Et si esset homo θεοφόρος, essetne etiam liber secundum naturam? Solus [Baluz. Hujus] enim Deus liber, atque solutus est: solus enim quasi tributa omnium exigit; et tanquam loco debitorum ab omnibus recipit religionem. Etsi exitus legis et prophetarum Christus est, est autem homo θεοφόρος; nonne dicere liceat, quod prophetarum prædicationum exitus ἀνθρωπολατρίας nobis crimen induxerit?

Deinde lex quidem prædicabat: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (Deut. VI, 13)*. Qua nos efuditione perduxit ad Christum, quasi ad agnitionem illis, qui in umbris fuerant, potiore[m] spernentesne igitur Deum Legis et Prophetarum [Baluz. om. Legis et Prophetarum] adorare, adorabimus hominem habentem Deum inhabitantem? Ubi enim præstabilius erat Deum intelligi? In cælo, an in terra [Baluz. an magis homine]? In seraphim, an in terreno corpore?

Si erat homo θεοφόρος, quomodo propemodum et nos participavit carni ac sanguini (Heb. II, 14)? Nam si quia Deus inhabitavit, hoc ei sufficit, ut similiter ac nos participaret carni et sanguini; et ita his participare id ipsum est, quod hominem factum esse:

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

* Videtur aliquid hic deesse; id, opinor, quod Anastasius Sinaita memorat de statere in tributum pensitate.

inhabitavit autem et in multis sanctis; homo igitur non semel, sed sæpissime factus est. Quare ergo *semel in consummatione sæculorum, in destructionem [Baluz. destitutionem] peccati, per hostiam suam dicitur apparuisse (Heb. ix, 26)*? Quomodo autem unum nobis Verbi adventum prædicant divinæ Scripturæ, si θεοφόρος erat homo? Si templum et ipse factus est Dei, quomodo et in nobis etiam Christus est? Sicutne templum in templis? an ut Deus magis in templis per Spiritum? Si θεοφόρος erat homo, cur est solius ipsius corpus vivificum? Oportuerat enim aliorum etiam corpora esse talia, in quibus habitavit Deus omnipotens.

Scriptis autem alicubi etiam divinus Paulus: *Irritam faciens quis legem Moysis, sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur, quanto magis putatis deterius mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit?* Atqui divina erat lex, et mandata dicta per angelos. Quomodo igitur dignus erit deteriore supplicio, qui pollutum duxerit sanguinem Christi? Vel quomodo potior est religione, quæ est secundum legem, fides in Christum? Sed, ut jam ante diximus, *Christus non similis aliorum sanctorum, homo θεοφόρος, sed Deus magis vere, et omni mundo celsiorem possidet gloriam, quod cum Deus sit natura Dei Verbum, factus est caro, sive homo perfectus: animatum enim et rationale esse, quod adunatum est ei, credimus corpus, et vera [Baluz. vere] omnino est adunatio.*

CAPUT XXV.

Quomodo oportet intelligere: Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et quomodo proprium ipsius dicitur corpus.

Semen Abrahæ apprehendisse Verbum Dei unigenitum, beatus Paulus commemorat (*Heb. ii, 16*); nec non etiam, quod propemodum ac nos participavit carni et sanguini (*Ibid. 14*). Memores autem sumus etiam Joannis; ait enim: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. I, 14)*. Idne igitur fuit propositum viris spiritalibus, docere, quod Dei Verbum conversionis sit patiens; aut quod ipsum fas sit commutationem, quæ magis creaturæ conveniat, sustinere: adeo ut id, quod non erat, forsitan in id sua sponte deveniat; aut [*Baluz. add. ut*] alius contra ipsius voluntatem ad aliam naturam impellat [*Baluz. impellatur*]; absit. Manet namque idem, a sua natura commutationem omnem excludens, conversionis umbram nesciens pati: fixa est enim semper in suis superna illa cœlestisque natura.

Quomodo igitur Verbum caro factum sit, videre necesse [*Baluz. om. necesse*] est. Primum quidem divina Scriptura carnem plerumque nominat hominem [*Baluz. om. hominem*], et quasi ex parte animalis totius significationem facit, nec non etiam a sola anima interdum

tantumdem agit; scriptum est enim quod *videbit omnis caro salutare Dei (Luc. iii, 6)*. Et ipse divinus Paulus: *Non consensi, inquit, carni et sanguini (Gal. i, 16)*. Allocutus est autem eos, qui sunt ex Israel pontifex Moyses: *In septuaginta et quinque animabus descenderunt patres tui in Ægyptum (Deut. x, 22)*. Sed non idcirco dixeris, quod nudæ et sine carnibus animæ in Ægyptum descenderint; nec porro quod inanimis corporibus, et solis carnibus, salutare suum Deus indulerit. Quoties igitur audimus carnem factum esse Verbum, hominem intelligimus ex animæ et corpore. Factum est autem Verbum, cum sit Deus, homo perfectus, corpus accipiens animatum et rationale, idque sibi vere adunavit, quomodo ipse sciat, nostris enim sensibus hujusmodi cogitationes omnino cerui non possunt, et nuncupatus est filius hominis.

Sed si oportet tamquam in speculum intuentes dicere, conjectat aliquo modo sensus humanus, adunatum fuisse Verbum corpori habenti animam rationabilem qualiter etiam hominis animam suo corpori, ipsam quidem diversæ naturæ, sortitam tamen communionem adunationemque cum corpore; ut pene videatur non esse alia præter corpus, eo quod per compositionem ex utroque animal unum efficiatur [*Baluz. efficiamur*], manente tamen ipsa, ut ante memoravi, in sua natura. Ergo non per commutationem aut conversionem, hominem factum Dei dicimus Verbum; nec prorsus, quod Deus esse desiderit; sed quod carnem accipiens ex muliere, et ei ex utero adunatus, exiit homo idem simul et Deus; neque Dei et Patris generationem æternam [*Baluz. om. æternam*] projiciens, sustinuit temporalem [*Baluz. arcanam*], ex muliere inde initium, ut esset, accipiens. Permittebat autem carni propriæ suæ [*Baluz. add. natura:*] legibus nasci, nativitatibus ratione dumtaxat. Cæterum habet in se aliquid ab humana natura dissimile: natus est enim ex Virgine, et solus habet ^b matrem innuptam; factum autem ipsum etiam carnem, et in nobis inhabitasse, Evangelista [*Baluz. om. Evangelista*] commemorat, ut utroque comprobaret, et factum fuisse hominem, et suum non perdidisse: mansit enim quod erat.

Intelligitur namque certe tamquam aliud in alio inhabitare, id est, divina natura in humanitate, non perpessa commixtionem, aut confusionem, aut commutationem, ut esset, quod non erat. Quidquid enim in alio habitare dicitur, non ipsum sit tale, quale est id, in quo habitat; sed aliud in alio magis intelligitur. At vero in Verbi natura et humanitatis, solam nobis differentiam designat diversitas naturarum. Unus enim ex utroque intelligitur Christus. Ergo inconfusione, ut ante dixi, servata, inhabitasse Verbum ait in nobis: scit enim unum esse Filium unigenitum carnem factum, et hominem.

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a Baluz., est non similis aliorum sanctorum homo theophorus, sed, etc. Ebrt.

^b Id est, quæ viri amplexibus inquinata non fuisset. Nubendi enim vocabulum sæpe reperitur in obacenis.

Hinc illud ex Evangelio D. Marci: *Neque nubent, neque nubentur.* Et lib. vi, Capitularium cap. 209: *Si ipse tamen innuptus vel innupta permanserit. BALUZ.*

* Carne autem mihi videtur divinus Evangelista, A totam sapienter naturam hominum nominare : ait enim Verbum inhabitasse in nobis, non alterius, ut ego opinor, gratia, incarnationem Verbi factam esse, commemorans; nisi ut etiam nos, participatu ipsius per Spiritum sanctum locupletati, adoptionis beneficium lucraremur. Igitur in Christo unitatem summam veramque credimus factam. Sin autem in nobis Christus inhabitare dicitur, *σχετὸς* ipse faciet inhabitationem. Non autem cum Deus dicitur inhabitasse in Christo : *Inhabitavit namque in eo omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (Col. II, 9); non per participatum, vel *σχιῶν* simplicem, quasi sole illucente, aut igni insitum sibi calorem aliis immittente; sed, ut ita dicam, ipsa divina sinceraque natura, juxta totum id quod est, inhabitationem sibi faciente, per veram, ut ante diximus, unitatem, in tempore quod est natum ex virgine : ita enim unus, et est, et intelligitur Christus Jesus.

Quod vero in expressionum summa noster sermo vincatur, non negabo; sed non idcirco Christi mysterium non credatur; sed magis sit merito mirabilius. Quanto enim omni est mente superius et sermone, tanto magis ultra omnem admirationem ponendum est.

Carnem vero factum Verbum, id est, hominem perfectum, non dicimus, mensura corporis comprehendendi, id enim ineptissimum est; sed implere sic quoque credimus, sicut solet, cœlum et terram, et que inferius posita sunt : omnia etenim plena sunt Deo, et omnia ipsi parvula sunt. At quomodo et in singulis, et in omnibus totus sit, intellectu dictuque difficile est, immo vero etiam impossibile. Id autem, ut opinor, eo possidet, quod incorporeus sit et indisparibilis.

Proprium autem Verbi corpus dicitur a nobis : non quemadmodum proprius est hominis risus, vel equi hinnitus; sed quod, factum ipsius per adunationem veram, instrumenti ei præbeat officium, ad exsequendum ea que more solito operatur, absque solo peccato.

Sin vero Deus Verbum etiam missum fuisse forte dicatur, ne quis vestram terreatur, illud cogitans, quo perget incorporeum, vel quo cedet is, quo plena sunt omnia? Sciat autem magis, quod sit et alius missionis modus. Non ut locum de loco, qui mittitur, mutet; sed ut ministerium magis sacrum suscipiat, quod etiam discipulis injunctum esse discimus a Christo omnium salvatore.

Denique etiam divinus Paulus ait de Christo : *Ergo, fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate apostolum et pontificem confessionis nostræ Jesum* (Hebr. III, 1). Animadvertite autem quod, cum eum ministrantem hominum more ostendit, licet natura sit Deus, tunc ei etiam officium apostolatus attribuit :

nihil autem, ut ante diximus, absurdum est, si Deus Verbum mitti etiam dicatur a Patre; implet namque certissime omnia, et nulli loco penitus deest : nos vero humanis vocibus divina interpretantes, figurationibus corporis immortalis naturæ dispensationem solemus intelligere.

Denique cum sanctus Spiritus omnia impleat, scribit beatus Paulus, et dicit : *Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, in quo clamamus : Abba Pater* (Gal. IV, 6). Ait autem et ipse Salvator : *Expedit vobis, ut ego eam; nam si non abiero, Paracletus non veniet ad vos* (Joan. XVI, 7). Oportet igitur ad rationem pietatis omnia referentes, certa cogitatione sectari : id enim facientes nobismetipsis maxime profuerimus.

CAPUT XXVI.

Quomodo intelligitur Θεοτόκος; Virgo sancta.

Natum est quidem inestimabiliter Verbum Dei et Patris; et hæc generatio omnem sensum cogitationemque transcendit, et est incorporali naturæ conveniens. Verumtamen id quod natum est, proprius partus intelligitur genitoris, et ejusdem cum eo substantiæ; ideoque etiam filius nominatur, nomine scilicet indicante [Baluz. add. quasi] veram sinceramque progeniem; sed cum sit vivus in æternum Pater, necesse est, eam quoque vivere in æternum, propter quem est Pater. Igitur *In principio erat Verbum, et Deus erat Verbum, et erat etiam Verbum apud Deum* (Joan. I, 1), ut sapientissimus Evangelista commemorat. In consummatione autem temporum, propter nos homines, [Baluz. add. et propter nostram salutem] incarnatum est, et homo est factum; non amittens quod erat, sed retinens inconvertibilem suam naturam, et semper in divinitatis fastigio collocatam; suscipiens [Baluz. subiens] tamen propter nos dispensatorie exinanitatem; nec inhonorans [Id est, non despiciens] pauperiem, quæ humanæ naturæ convenit : nam *cum esset dives, pauper est factus*, sicut scriptum est : *ut nos paupertate ejus divites essemus* (II Cor. VIII, 9). Factum est igitur homo, et generationem ex muliere passum dicitur. Igitur propterea quod ex sancta Virgine vere sibi adunatum corpus acceperit; inde Θεοτόκον esse dicimus Virginem sanctam, quia id humane, sive secundum carnem peperit, licet haberet ante sæcula generationem ex Patre.

Opinari autem nonnullos Verbum hinc initium fuisse sortitum, cum homo sit factum, impietatis est furorisque plenissimum. Eos etenim insipientissimos esse, monstravit ipse Salvator de se dicens : *Amen dico vobis, antequam Abraham esset, ego sum* (Joan. VIII, 58). Quomodo enim aliter ante Abraham erat, qui multis post temporibus secundum carnem natus est? Satis autem ipsos, ut opinor, redarguet divinus Joannes dicens : *Hic erat, de quo ego dixi : Post me venit vir,*

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

* Quæ sequuntur, usque ad luctam Jacobi cum angelo eaque verba, cap. 31, latitudinem femoris ejus, de uni in editionibus vulgatis, et nunc primum edun-

tur. — Baluz., *Cerne autem mihi divinum Evangelistam totam sapienter naturam hominum coronare. Ait, etc. Eter.*

qui ante me factus est, quia prior me erat (Joan. i. 30).

Prætermittentes igitur in re tam frivola sine causa certare, ad illud magis veniamus, quod etiam emolumentum aliquid possit asferre, ne moleste ferant nonnulli audientes, esse sanctam Virginem Θεοτόκον, nec incredulitatis Judaicæ suas oppleant mentes, immo vero etiam paganicæ impietatis. Judæi etenim aggrediebantur Christum dicentes: *De bono opere non lapidamus te; sed de blasphemia, quod cum sis homo, facis te Deum* (Joan. x, 33). At vero liii paganorum Ecclesiæ dogmata derident, audientes ex muliere Deum esse progenitum; sed illi quidem suæ dementiæ exedent fructus, et audient a nobis: *Stultus stulte loquitur, et cor ipsius vana intelliget*. Nostri enim mysterii ratio [Baluz. oratio], licet Judæis sit scandalum, gentibus autem stultitia; nobis tamen, quod scimus, vere est admirabile, et salutare, et dignissimum credi: et si esset omnino quisquam, qui dicere auderet, hanc carnem terrenam nudæ divinitatis fuisse genitricem, et ex ea creatura omni superiore nata fuisse naturam, insania id esset et furor. Neque enim ex terra divina est facta natura; nec corruptibile in corruptionis radice unquam fiet; nec mortalitas pariet vitam; nec corporis tractabilis incorporale fiet germen; nec increatum a creato nascetur; nec quod absque initio, ab eo quod habet initium.

Verum quoniam Dei Verbum juxta nos factum esse affirmamus, et nostris corporibus corpus sumpsisse consimile, idque sibi verissime adunasse, arcana inenarrabilique ratione, et sic hominem factum carnaliter natum esse, quid absurdum est, vel quod credi non debeat? Cum præsertim hominis anima, ut sæpissime diximus, cum sit naturæ alterius præter corpus, nascatur tamen cum ipso, cum sit ei adunata, nec quisquam arbitretur naturam corporis animæ initium præbere substantiæ; sed immittit quidem ipsam inestimabiliter Deus in corpus, et cum ipso etiam nascitur: unum tamen ex utroque animal desinimus, hominem scilicet. Igitur Verbum quidem Deus erat, factum est autem et homo, et quia natum est secundum carnem, propter humanitatem necessarium est, ut quæ ipsi peperit, sit Θεοτόκος: nam si non peperit Deum, certe nec dicitur Deus, qui est ab ipsa progenitus; sin vero Deum ipsum divinæ Scripturæ nominant, peperit ipsa Deum hominem factum, siquidem homo aliter fieri non posset, nisi per generationem ex muliere. Quomodo igitur non sit, quæ ipsum peperit, Θεοτόκος. Quod autem Deus sit verus, qui natus inde est, ex divina Scriptura discimus.

CAPUT XXVII.

Dicta de Christo.

Eccæ Virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel (Isai. vii, 14, juxta *Walth.* et *Cyrilli lectionem*). Quomodo ergo id quod natum est ex sancta Virgine, Emmanuel nominatur, cum Emmanuel, ut ante dixi, significet in nostra na-

tura propter carnem fuisse Verbum, quod est Deus verus de Deo vero [Baluz. om. vero]? Sed factus est Emmanuel: exinanivit enim se, generationem nostram et similem passus, ac sic nobiscum conversatus est. Ergo et Deus in carne, et Θεοτόκος, vere est quæ eum carnaliter, sive secundum carnem generavit.

CAPUT XXVIII.

Aliud.

Quoniam omnes stolam dolo congregatam, et vestimentum cum commutatione reponent, et volent, si fuissent isti combusti; quoniam parvulus natus est nobis, et filius da us est nobis, cujus principatus sacrus est in humero ejus, et vocatur nomen ejus magni consilii nuntius (Isai. ix, 5, juxta LXX). Audis, quod puer nominatus sit, quodque generationem sit nostræ similem passus. At eum puerum cœlum per stellam clarissimam indicavit; magi adoraverunt ex ultimis terræ limitibus adventantes; angeli pastoribus evangelizabant, Salvatorem esse natum dicentes et, pacem nec non etiam Patris bonam voluntatem annuntiantes: *Est magni consilii nuntius*. Manifestavit etenim nobis Patris voluntatem, qui in eo complacuit orbem salvare terrarum (Col. ii, 20), et per ipsum et in ipso mundum sibi reconciliare: Christo enim reconciliati, Deo sumus reconciliati, Deus est enim vere Filius Dei et Patris. Quodnam igitur sit Patris consilium, cujus nobis fuerit nuntius, ipse docebit dicens: *Ita enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam* (Joan. iii, 16). Filius autem unigenitus ille est qui est ex sancta Virgine procreatus: ipsum enim Verbum homo factum, quod fuit Deus in carne, ac sic terrenis apparuit. Denique dicebat: *Qui credit in me, habet vitam æternam* (Joan. vi, 47). Quod vero per ipsum et in ipso credamus Patri, explanavit dicens: *Qui credit in me, [Baluz. add. non credit in me,] sed in eum qui misit me* (Joan. xii, 44); et: *Qui vidit eum qui misit me* (Ibid. v. 45).

Audite me, insulæ, et attendite, gentes. Post multum temporis stabit, dicit Dominus; ex utero matris vocabunt nomen meum (Isai. xlii, 4, juxta LXX). Cum Verbum sit Deus, non ignoravit quod generationem patietur, ex muliere incarnatum propter nos. Sciebat autem quod vocabitur Christus Jesus a Deo et Patre; omnibus nobis novum filii nomen prædicans, quod est benedictum in terra. Observa autem quod propriam nominet matrem, quæ suum peperit corpus. Ergo si Deum [Baluz. add. verum] se esse cognoscit, illa quæ eum carnaliter peperit, Θεοτόκος dicitur, et quidem recte: sin vero non est Deus, id quod audacter, immo potius scelerate nonnulli sentiunt, privari oportet ipsam Virginem sanctam hoc nomine, quo Θεοτόκος esse dicitur.

CASIFICATIONES ET NOTÆ.

• Baluz., *Qui vidit me, vidit eum qui, etc.* EST.

CAPUT XXIX.

Quod Deus nominatur et homo apparens Unigenitus.

Salomon ait orans : *Et nunc, Domine Deus Israel, credibile fiat verbum tuum, quod locutus es puero tuo David. Ergone credibile est quod habitavit Deus cum hominibus in terra* (II Paralip. vi, 17, juxta LXX)? Animadvertite, quod miretur Verbi incarnationem : habitavit namque cum hominibus in terra, cum homo est factum, res enim incredibilis videbatur. Alioquin quomodo id præcipuum quiddam sit, vel quomodo id miratione dignum, cum Deus ab his, quæ ipse creaverit, non discedat, fovens ea scilicet, et ea quidem continens, quæ jam facta sunt; ea vero quæ nondum facta sunt, creans. Miraculum autem vere præcipuum, quod in terra cum hominibus habitavit homo factus Deus, juxta promissiones jam antea datas divino David; scriptum est enim : *Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam* (Psal. cxxxi, 11). Quid autem juravit? *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Et vero ille, quamvis credidisset, quod nunquam abneget promissionem Deus omnipotens, tamen ipsum generationis locum curiosius inquirebat, ideoque dicebat : *Si ascendero super lectum strati mei, si dederò somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob* (Ibid. v. 3). Deinde cum id quoque per spiritum reperisset, et carnalis generationis Unigeniti locum cognovisset, evangelizabat et dicebat : *Audivimus eam in Ephrata, id est, in Bethleem; invenimus eam in campis silvæ.* C Quod vero dicens Ephrata, significet Bethleem, propheta comprobavit : *Et tu Bethleem domus Ephrata* (Mich. v, 2). Observa autem quomodo eum, quem crediderat creatum juxta nos in Ephrata, Deum Jacob nominet, cujus inhabitatio fuit in tabernaculo : ibi enim peperit Jesum sancta Virgo.

Nominat autem eum et alibi Deum Abraham dicens : *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham* (Psal. xlvi, 10). Pene enim mentis suæ oculis, per illuminationem Spiritus sancti, futurorum scientia eruditus, principes populorum, id est, sanctos apostolos in Domini nostri Jesu Christi cernebat obsequio. Cum igitur *Deus Abraham et Deus Jacob*, qui est natus ex muliere, nominatus sit, quare non sit Virgo sancta Θεοτόκος?

CAPUT XXX.

Aliud.

Propheta Habacuc : *Domine, inquit, inaudiui auditum tuum, et timui. Consideravi opera tua, et exavi. In medio duorum animalium cognosceris : in adventum temporis ostenderis in eo : dum conturbata fuerit anima mea, in ira misericordiæ memor eris. Deus de Theman veniet, et sanctus de monte Pharan* (Habac. iii, 1). Vide, quomodo in medio duorum animalium cognoscetur : nam cum natus esset ex muliere, et vixisset usque ad tempus pretiosæ crucis; *gratia Dei*, sicut

A ait beatus Paulus, *per suum corpus pro omnibus gustavit mortem* (Heb. ii, 9). Sed quoniam natura erat Deus, resurrexit denuo in sempiternam vitam. Cognitus est igitur hic, qui pro nobis pretiosam sustinuit crucem in medio duorum animalium. Nam ipse alicubi ait ad Judæos : *Cum exultaveritis filium hominis, tum cognoscetis quia ego sum* (Joan. viii, 28). Vide etiam, quomodo Deum ipsum nominans, ex Theman venturum, et ex Pharan monte pronuntiat (interpretatur autem Theman Auster) : apparuit enim Christus, non a regionibus Aquilonis, sed ab australi Judæa, in qua etiam Bethleem est. Cum igitur is, qui Dominus et Deus nominatus est, ex Judæa venerit australi, natus est enim in Bethleem; quomodo non sit sancta Virgo Θεοτόκος?

CAPUT XXXI.

Aliud.

In Genesi scriptum est : *Subremansit autem Jacob solus, et luctabatur homo cum ipso usque ad mane : vidit autem quod non prævaleret ad ipsum, et tetigit latitudinem femoris ejus, cum luctaretur cum eo, et dixit ei : Dimitte me, ascendit enim ortus. Ille autem dixit : Non te dimitto, nisi benedixeris mihi. Et post alia : Benedixit autem eum ibi, et vocavit nomen loci illius, faciem Dei : vidi enim, inquit, Deum facie ad faciem, et salvata est anima mea : ascendit autem sol, et transiit facies Dei ; ipse autem titubabat femore suo* (Gen. xxxii, 24). Mysticus quidem est Scripturarum sensus : subindicare enim videtur Judæorum oblutationem, qua utebantur cum Christo [Baluz. om. cum Christo], pene cum ipso luctantes; qui tamen superati sunt, et ipsi etiam impetraturi benedictionem ipsius, si per fidem ad eum novissimis temporibus se convertissent. Attamen ille certe [Baluz. illud cerne :] homo erat, qui luctabatur, et cum tamen Jacob Dei faciem nominabat; neque id solum, sed sciebat eum Deum esse secundum veritatem : *Vidi enim, inquit, Deum facie ad faciem, et salvata est anima mea* (Ibid. v. 30). Deus namque est natura Emmanuel. Dicitur autem etiam facies Dei. Nam est *figura substantiæ Patris* (Heb. i, 3), et ita se vocabat apud Judæos, cum diceret de Deo et Patre : *Neque faciem ejus vidistis, et Verbum ejus non habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos non creditis* (Joan. v, 38).

Quod vero Deus sit verus homo ille qui luctabatur D cum Jacob, sacra iterum littera faciet fidem; dixit enim : *Inquit Dominus ad Jacob : Surge, ascende in locum Bethel, habita ibi, et fac ibi altare Deo, qui apparuit tibi cum fugeres a facie fratris tui Esau* (Gen. xxxv, 1). Revertens enim ex Mesopotamia Dei jussu [Baluz. om. Dei jussu], et umens Esau, trajecit Jacob pueros et omnia vasa sua : *Subremansit autem solus, et luctabatur homo cum eo* (Gen. xxxii, 24).

CAPUT XXXII.

Aliud.

Beatus Daniel horribilem visionem nobis exponens :

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

* Quæ sequuntur, desunt in editionibus vulgatis.

Videbam, inquit, in visione noctis, et ecce, cum nubibus caeli quasi filius hominis veniens, et usque ad Vetussum dierum pervenit, et in conspectum ejus adduxerunt eum, et ipsi datus est honor, et regnum: et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient: potestas ejus potestas in aeternum, quae non transgreditur, et regnum ejus non corrumpetur (Dan. vii, 13). Audis quemadmodum non hominem simpliciter se vidisse commemorat, ne unus ex nobis, et juxta nos Emmanuel esse credatur; sed quasi filium hominis: [Cum enim Verbum natura sit Deus; in similitudine tamen hominum factum fuit, et inventum est habitu ut homo (Philipp. ii, 7), ut in eodem utrumque intelligatur, id est, neque homo nudus, neque Verbum absque humanitate et carne.] tamen ei principatum et honorem, quae semper habebat [Baluz. habeat], data esse commemorat: ait enim B quod omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient. Cum igitur etiam in humanitate positum unigenitum Dei Verbum servientem habeat creaturam, et Patris principatum et suum, pepererit autem secundum carnem ipsum sancta Virgo; quomodo non intelligitur Θεοτόκος?

CAPUT XXXIII.

De Christi passione; et quod utile sit, quod secundum aliud et aliud de uno et eodem dicitur, nec dividimus in duo.

Sanctus Paulus salutarem passionem nobis exponit, ait namque: Nunc gratia Dei pro omnibus gustavit mortem (Heb. ii, 9); nec non etiam: Tradidi enim vobis imprimis, quod et accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas: et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die (I Cor. xv, 3). Ad hoc etiam sapientissimus Petrus: Christo, inquit, passo pro nobis carne ((I Pet. iv, 1). Cum unum igitur credimus Dominum nostrum Jesum Christum, id est, in humana forma conspectum, sive hominem factum juxta nos, Deum Verbum, quomodo et passionem ipsi deputemus, et impassibile tamen servemus, ut Deum?

Ergo passio dispensationis erat, sua quidem ductente Deo Verbo ea, quae sunt propria carnis, propter inenarrabilem unitatem; manente vero extra passionem, quantum ad ipsius naturam pertinet: impassibilis enim Deus est. Neque id mirum, cum et ipsam hominis animam videamus, siquid corpus passum fuerit, extra passionem quidem manentem, quantum pertinet ad naturam; attamen non extra passionem esse intelligi, eo quod proprium sit corpus ipsius, quod patitur. Et licet incontigua sit, et simplex; tamen id quod patitur, non est alienum. Sic intelliges etiam de Christo omnium salvatore. Utar autem exemplis, quae, quasi per aenigma, nobis possint ostendere, quod communicarit quidem passioni Unigenitus, quantum pertineat ad familiaritatem corporis sui; manserit autem passionis expertus, ut Deus.

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a Hic locus habetur descriptus in libro primo Leontii Byzantini adversus Eutychianos sub linem. BALUZ.

Itaque Deus omnipotens prodigia sapientissimum Moysi jubebat efficere, ut crederet ei Israel, quod [Baluz. add. non] esset missus a Deo, et ut a violentia liberaretur; ait autem: Et accipies aquam de flumine, et effundes super terram, et erit aqua quam accipies a flumine, sanguis super terram (Exod. iv, 9). Inquinus, quod aqua quidem figura sit vitæ, et quod sit per naturam vita filius, ex Patre tamquam ex flumine exiens, ejusdem substantiæ ratione; itaque omnia vivificat: Sed cum aquam, inquit, effuderis super terram, erit sanguis. Verbum, cum factum est caro de terra, id est, quando a terra carnem sibi circumdedit, tunc in ea mortem nostræ similem dicitur passum, licet per naturam sit vita.

CAPUT XXXIV.

Aliud.

In Levitico pollutum Deus [Baluz. om. Deus] et immundum leprosum esse significat (Levit. xiii, 1 et seq.), atque ita eum de castris ejici precipit oportere; et si sanatus fuerit morbus, hoc cum pacto purgari. Et accipiens duos pullos mundos, et lignum cedrinum, et coccinum et hyssopum, et præcipiet sacerdos, et occidens pullum unum in vase fictili, in aqua viva, et pullum qui vivit accipiet, et lavabit illum in sanguine pulli occisi in aqua viva, et aspergat super eum qui purgatus est a lepra septies, et mundus erit. Reddit quidem nos mundos, et pollutionum sordes abluit, et carnalis concupiscentiæ mortalitatem repellit sanguis pretiosissimus Christi, et purgatio baptismatis sacrosancti. Cæterum illud aspice: omitentes enim scriptorum vim examinare, quod mysterio expediat, in presentia memoravimus. Pullis duobus comparatur Christus, non quod duo sint filii, sed quod unus potius ex duobus, divinitate et humanitate in unitatem collatis. Mundi autem pulli: neque enim fecit peccatum Deus noster Jesus Christus; sed erat Verbum sanctum, et divinitatis, et humanitatis ratione [Baluz. om. ratione]. Volucris vero comparatur, quod quasi in sublimi sito supra terram, et e caelo desuper: e caelo enim homo est Christus, licet carnem sancta Virgo pepererit; eo modo igitur desuper et de caelo. Deus enim Verbum, quod est desuper et ex Patre, carnem ex Virgine sancta accipiens, et eam suam propriamque existimans, tamquam si eam desuper et de caelo detulisset, dicebat: Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit filius hominis, qui est in caelo (Joan. iii, 13). Ea enim quae sua sunt, propriae carni semper attribuit; adunatum vero semel, jam cum ipsa unum scilicet æstimatur.

Cæterum vide, occiso uno pullo, lavari quidem alterum ejus sanguine, tamen non emori; et quid hoc sit? Vivebat Verbum, licet sua caro fuisset emortua, et communem passionem esse dicebat, propter adunationem et familiaritatem quam habebat cum

^b Baluz., licet incontigua sit omnium salvatoris Utar, etc. Edit

carne. Igitur ipsum quidem vivit, ut Deus; corpus vero tamquam proprium faciebat, et sic in se familiariter accipiebat corporis passiones, cum ipsum nihil in natura propria pateretur. Prodest igitur et necessarium est, si in uno Christo id accipiamus quod secundum aliud et aliud de uno eodemque constituitur, et quod in duo dividi non permittatur, licet diversa inter se, et minime convenientia, actu esse dicantur.

Est autem tale quod dico. Natum esse secundum carnem ex muliere Deum dicimus Verbum, quamvis omnibus ipsum [Baluz. ipse] præbeat nasci, et ad nativitatem, quæ nondum nata sunt, vocet. Secundum aliud et aliud [Baluz. om. et aliud] natum est, eo quod homo nostri similis intelligatur; vocat autem ad nativitatem omnia, eo quod natura sit Deus.

Scriptum est etiam de ipso: *Puer proficiebat, et confortabatur, et implebatur sapientia et gratia* (Luc. ii, 52). Cum natura sit perfectum, ut Deus, et ex sua plenitudine spiritalia sanctis impertiat; cum ipsum sit sapientiæ dator et gratiæ, quomodo proficit puer, et sapientia impletur et gratia? Secundum aliud et aliud: cum sit enim ipse idem homo simul et Deus, propter unitatem quidem, propria dicit [Baluz. dicit] humana; est autem perfectus, et sapientiæ et gratiæ dator, ut Deus.

Nuncupatus est etiam et primogenitus, et unigenitus; sed si quis vim ipsam scrutari voluerit dictionum, primogenitus est, qui inter fratres plurimos primogenitus; unigenitus vero, ut unigenitus, non jam primogenitus, nec inter plurimos fratres. At est ipse, et hoc, et illud; quomodo ergo? Secundum aliud et aliud: primogenitus enim, ut inter plurimos fratres, propter humanitatem; unigenitus porro idem, ut solus ex solo Patre natus, et ut Deus.

Sanctificatus fuisse dicitur per Spiritum, cum ipse sanctificare soleat accedentes; baptizatus secundum carnem, qui in sancto Spiritu baptizabat. Quomodo igitur idem, et sanctificat et sanctificatur; baptizat et baptizatur? Secundum aliud et aliud: sanctificatur enim humane, sicut etiam baptizatur; sanctificat autem divine, et baptizat in Spiritu sancto.

Cum ipse suscitaret mortuos, resurrexit a mortuis, et cum sit per naturam vita, vivificari dicitur; hoc quonam modo? Secundum aliud nempe et aliud: ipse enim resurrexit quidem a mortuis, et vivificari dicitur secundum carnem; vivificat autem et suscitatur a mortuis, utpote Deus. Patitur, et non patitur, secundum aliud et aliud: patitur quidem humane carne, eo quod homo sit; impassibilis autem divine manet, ut Deus.

Adoravit ipse nobiscum: *Vos enim, inquit, adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus*. (Joan. iv, 22); et est etiam adorandus: *Flectitur enim ipsi omne genu* (Philip. ii, 10). Hoc quoque secundum aliud et aliud. Adorat enim, quia naturam assumpsit, quæ debeat adorare; adoratur autem porro idem, quasi major adorante natura, eo quod intelligitur Deus. Adoratione vero non est dividendum in homi-

nam seorsus, et seorsus in Deum; neque vero tamquam Deo conjunctum æqualitate dignitatis, divinis substantiis, cum ipso adorari dicimus hominem (id enim extremæ impietatis plenissimum est): sed unum adorandum hominem factum, et incarnatum Dei Verbum; ita tamen, ut credamus corpus ei adunatum animam juxta nos habuisse rationabilem. Neque enim Deus omnipotens duos primogenitos præcepit oportere, tam a nobis quam a sanctis angelis, adorari. Unus est enim, qui est introductus in orbem terrarum (Heb. i, 6); et si introductionis modum curiosius perscrutemur, carnalis dispensationis mysterium inveniemus. Introductus est autem in orbem terrarum, tunc cum factus est homo, licet natura sua distare ab orbe longissime videatur, et in divinitatis eminentia vere esse credatur: alius est enim præter elementa creator ipsorum. Ergo super ea, quæ ipse condidit, secundum naturam est, quod natura sit Deus. Unus tamen, ut ante dixi, adorandus est, etiam tunc cum in multis fuerit fratribus: tunc enim propterea dictus est primogenitus.

Unum Filium adoravit cæcus a nativitate sua, cum præcipuo mirabilique modo sanatus est. Nam cum invenisset eum in templo Jesus, dixit: *Tu credis in Filium Dei? Ille autem dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum* (Joan. ix, 35, 36)? Christus vero ei se ipsum cum corpore demonstrans, aiebat: *Et vidisti quidem eum, et qui loquitur tecum, ipse est* (Ibid. 38). Vides quod singulari numero utatur, non permittens Deum et hominem seorsus intelligi; immo vero et si quis hominem nominaverit Emmanuel, minime quidem communem hominem significaverit; sed Dei Verbum adunatum nostre nature. Hunc sicut unum, hominem adoravere beati discipuli, cum eum videntes miris modis inter aquas ambulare, adoravere, dicentes: *Vere Dei Filius es* (Matth. xiv, 33).

Si vero hominem cum Deo coadorari dixerimus, divisionem spatiosissimam inducemus: *cum* enim semper (quod est Latine, cum), nisi in significatione unitatis, quæ est per compositionem, ponatur, duo omnino coget intelligi. Quemadmodum enim nemo sibi convenire dicatur, neque concœnare, aut coadorare, aut coambulare; duarum enim personarum significationem inducit præpositio verbo præposita: ita etiam si quis coadorari hominem cum Deo dixerit, duas plane filios dicit, et a sese disjunctos; unitatis enim ratio, si in sola dignitatis æqualitate, sive auctoritatis intelligatur, non esse vera convincitur, idque a nobis jam pluribus ante probatum est.

CAPUT XXXV.

Adversus illos qui aiunt, quod sola relatione Deum Verbum deceant humana.

Garrunt nonnulli de carnali dispensatione Unigeniti, et venerabile, ac magnum, et supernis spiritibus amabilissimum mysterium, per quod etiam salvati sumus, ad sensus fragiles deferentes, decus contaminant pulchritudinemque veritatis; cum eos oporteat, non siquid ipsis recte habere videatur, roborare co-

nari; sed inspicere magis, subtili acutoque mentis oculo, sacrarum propositum litterarum, atque rectum ita iter ingredi, sectantes ea quæ Patres sanctissimi examinarunt, qui essent Spiritus illuminationibus eruditi, sanxere nobis symbolum fidei, ipsum dicentes, quod ex Patris substantia inestimabiliter natum est, Deum Verbum, per quod omnia facta sunt, quæ in cælo, et quæ in terra; propter nos homines, et nostræ salutis causa descendisse, [Baluz. add. carnem factum] hominem factum, passumque, ascendisse in cælum, venturum post [Baluz. per] tempora iudicare vivos et mortuos.

Verum nonnulli sunt, doctos se esse scientesque opinati, et supercilio, et timore sullati, qui si hæc verba audierint, derident; et ea quæ tam recte sunt dicta, deliramenta magis existimant: cum præsertim credamus illuminatione Spiritus sancti potuisse sanctis Patribus scientiam veritatis. At illi, tamquam si soli possint meliora sentire, non ipsum existimant, unigenitum Dei Filium, qui est ex substantia ejus, Deum Verbum passum esse sua carne pro nobis humane, licet eo quod Deus intelligitur, in sua natura habeat, ut pati non possit; hominem autem seorsus et separatim eum ponentes, qui est ex sancta Virgine procreatus. Deinde ei, quantum ipsis videtur, modum gloriæ tribuentes, adunatum fuisse dicunt Verbo Dei Patris; et rationem adunationis exponentes, donatam esse ipsi dicunt a Deo æqualitatem dignitatis, sive auctoritatis, et ut simili appellatione, et Christus, et Filius dicatur, et Dominus. Sin vero etiam passus esse aliquid dicatur homo, qui ab ipsis excogitatur, oportere aiunt, in ipsum Deum Verbum referri, eo quod conjunctum sit ipsi æqualitate dignitatis, eum, naturis divisus, unusquisque id sit, quod est.

Explenabo autem vim sententiarum, quantum ipse valvero, sacrarum litterarum exempla proponens. Esuriit Christus, itinere fatigatus est, dormivit, ingressus est in naviculam, pulsatus est a ministris verberibus, a Pilato flagellatus est, sputamina militum excepit, qui lancea latus pungentes, acetum mixtum felle ori ejus obtulerunt; gustavit autem et mortem, crucem passus, et alia convicia Judæarum. Hæc omnia homini quidem contigisse commemorant; referri vero in Filii veri personam. At nos credimus, sicut in unum Deum Patrem, omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem; ita etiam in unum Dominum Jesum Christum, Filium ejus. Dividere vero seorsus in hominem Emmanuel, et seorsus in Verbum, recusamus. Scientes autem quod factum sit juxta nos Verbum homo, vere ipsum eundemque dicimus Deum de Deo; humane vero hominem juxta nos ex muliere. Affirmamus autem porro propter familiaritatem, carnis quidem eum infirmitates fuisse perpeasum; servasse vero naturæ suæ impassibilitatem, eo quod non homo erat solum, sed idem etiam Deus natura; et quemadmodum proprium erat corpus ipsius, ita etiam naturales corporis, et inculpabiles passiones, necnon etiam ea quæ ei illata sunt, petulantia nonnullorum.

A Patiebatur autem impassibiliter, quia non deireo humiliavit, ut esset tantum similis nostri; sed quia, ut antedixi, id naturæ suæ, uti sit omnibus superior, reservarat. At si diceremus, quod per conversionem vel commutationem naturæ suæ in naturam transierit carnis, necesse erat omnibus modis nos, invitos etiam, confiteri, arcanam divinamque naturam fuisse passibilem. Sin autem, licet juxta nos homo sit factus, manserit immutatus [Baluz. incommutatus], est enim proprium cælesti naturæ, ut pati non possit; deinde per adunationem ipsius factum fuerit corpus passibile: oportet ut patiat, corpore patiente, eo quod corpus ipsius fuisse dicitur proprium; manet vero ipse impassibilis, eo quod ipsius est proprium ut pati non possit.

B Quod si glorificatus est Emmanuel per passionem, ut ipse dixit, cum pro nobis pretiosam crucem esse passurus: *Nunc glorificatus est filius hominis* (Joan. xii, 24); cur, passionis gloriam homini tribuentes solam habenti conjunctionem cum eo in æqualitate dignitatis, non erubescunt? Nam, sicut ipsi existimant, conjunxit sibi secundum voluntatem Patris et complacitum hominem simpliciter, et eum suæ gloriæ parem efficit, et concessit, ut simili appellatione Christus, et Filius, et Deus nominatus sit, et Dominus.

Ergo neque incarnatum est vere Verbum, nec prorsus homo est factum. An forte, etiam falsos mendacesque dicere doctores sanctos mundi totius, nullum pariat detrimentum? Aut enim dicant, iam magis procedant in medium probaturi, quod qui conjunctionis ab ipsis inducitur modus, incarnationis habeat vim, et id sit, Verbum esse hominem factum.

C Aut si ea non ita habere existimant, quare conjunctionis nobis inconjunctæ modum excogitant, veritate neglecta? cum deceat eos dicere, humanitati nostræ adunatum fuisse Dei Verbum et Patris: ita enim carne quidem propria intelligetur [Baluz. intelligatur] passus humana. Quantum vero pertinet ad divinitatis naturam, molestiæ omnis expertus, ut Deus.

Quod vero relationem nominantes, quæ necno quomodo ab ipsis reperta est, gloriæ detrahant Emmanuelis; quodque eum vix unum sanctorum efficiant prophetarum; et quod inter mensuras constituent plurimorum, in eoque procul dubio capiantur, probabo porro, divinæ Scripturæ ponens exempla.

D Murnurabat aliquando in deserto adversus Moysen et Aaron populus Israel, dicens: *Utinam mortui essemus, percussi a Domino in Ægypto, cum sedebamus ad ollas carnium, et cdebamus usque ad satiætem* (Exod. xvi, 3). Dicit deinde sapientissimus Moyses (erat enim consequens tunc temere inpatientes consulare): *Nos autem quid sumus? Neque enim adversus nos est murnuratio vestra, sed adversus Deum* (Ibid. 8). Regnabat enim per illa tempora, etiam Deus omnipotens, per sanctos prophetas, in populo Israel.

Judæi [Baluz. Illi] autem in hoc etiam pusillanimes, accedebant ad divinum Samuel, dicentes: *Ecce tu senisti, et filii tui non ambulant in viis tuis, et nunc*

constitue super nos regem, qui iudicet nos, sicut cæteræ habent gentes (1 Reg. viii, 5). Molestè id quidem nimis ferebat propheta. At autem Deus omnipotens: *Audi vocem populi, sicut locutus est ad te; qui non te spreverunt, sed me spreverunt, ut non regnem super eos* (Ibid. v. 7).

Dixit autem alicubi etiam Christus sanctis apostolis: *Qui recipit vos, me recipit* (Luc. ix, 48). Nec non etiam misericordes pro tribunali suo allocuturum se pollicetur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite paratum vobis regnum a constitutione mundi* (Matth. xxv, 34): Probitatis vero ipsorum mores familiariter agnoscens de iis, quibus bene consultum fuerat ab ipsis: *Quamdiu feceritis, inquit, uni horum minimorum, mihi fecistis* (Ibid. v. 40).

Ecce, in his relationis modus qualis sit, cognoscitur evidenter. Murmurabat adversus Moysen et Aaron populus Israel, et res quidem habebat relationem in Deum; erant tamen homines Moyses et Aaron similes nostri. Eodem pacto etiam in aliis intelliges, quorum nuper fecimus mentionem: sed erant quidem, ut ante dixi, sancti et admirabiles homines, homines tamen similes nostri. Eone igitur modo etiam homo Deo Verbo conjunctus, sicut illi aiunt, relationem in id suarum habeat passionum? Et quomodo jam non sit homo communis, et seorsus, et aliud nihil? Ergo non est vere Deus Emmanuel, non unigenitus filius, non Deus secundum naturam.

Deinde quam ob causam nemo aliorum a Deo Verbo honoratus est æqualitate dignitatis, sive auctoritatis? Solum autem hunc paria omnia sortitum fuisse contendunt; maxime cum Deus salvator omnium, non iudicet ad personam, sed iustum iudicium, sicut ipse commemorat. Quare ergo considerat solus? Quomodo veniet iudex, obsequentibus angelis? Quare autem solus tam a nobis quam a supernis spiritibus adoratur? Sed valde, inquit: te enim quoque id agere invenimus; passum enim ipsum confiteris,

A quatenus ei carnis attribuis passiones, licet impassibilem serves ut Deum. At nos, vir optime, cum primum adunaverimus Verbum et hominem, carni quidem passiones tribuimus, impassibilem vero ut Deum servavimus. Nam licet factus sit similis nostri, atamen scire debemus cælestium dignitatum et divinæ ejus eminentiæ majestatem.

Præmissa igitur unitate ea, quasi aliquo fundamento fidei præjecto, carne passum esse confiteremur; mansisse vero extra passiones, quippe cum in se habeat, ut pati non possit: sin vero in parte ponamus Deum et hominem, naturas a sese dividentes, et secundum solam relationem dicamus Verbum sua duxisse ea, quæ corpori contigerunt, Moysis nempe et Aaron modum habet is, qui est ex sacra Virgine procreatus Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus.

Ergo etsi per prophetas sanctos dicat: *Dorsum meum posui in flagella; maxillas autem meas in palmas; faciem meam autem non averti a confusione sputorum* (Isai. l, 6). Porro: *Infoderunt manus meæ et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea* (Psalm. xxi, 18). Et porro: *Dedere in cibum meum hyssopum, et in sitim meam obtulerunt mihi acetum. Ipsi omnia hæc Unigenito attribuimus, quæ pro nobis dispensatorie carnis passus est, secundum Scripturas: Vixit enim ejus nos sanati sumus, et ipse infirmatus est propter peccata nostra* (Is. lxxxiii, 5). Impassibilem vero eum natura esse cognoscimus: nam si, ut dudum dixi, idem homo est simul et Deus, sunt certe humanitatis ejus passiones, Dei porro proprium, ut impassibilis intelligatur.

Hæc ita sentientes servabimus pietatem, et per rectas cogitationes euntes et sensus, ad cælestis vocationis palmarum pervenimus in Christo, per quem, et cum quo, Deo et Patri gloria cum Spiritu sancto in sæcula seculorum. Amen.

LIBER TERTIUS,

In quo continentur EXCERPTA a MARIO MERCATORE ex libris THEODORI MOPSUESTENI, THEODORETI CYRENSIS et EUTHENII TYANENSIS, episcoporum Nestorianæ partis.

ADMONITIO.

Nulla fuit unquam hæresis dogmatis sui in populos spargendi studiosior quam Nestoriana. Cæteras demonem, omnium hæreseon satorem, præ cæteris istam excoluisse, ut suam in Christum Deum-hominem hominesque Christi sanguine redemptos invidentiam plenius expleret.

Suum illa studium, non tam concionibus promovit quam scriptis libris, idque procul dubio demonis instinctu; nam impietas, ad quam corroborant Christianæ aures, cum palam ellertur, toleratur aliquando patientius, a curiosis oculis in recessu, dum, innocinate sermonis eloquentia, et placet alieno veneno, et suo nocet.

Ex eo tempore quo Nestorius apertum Ecclesiæ bellum indixit, ad mortem usque Cyrilli quæ anno 444 contigit, libri tres prodierunt, velut totidem factionis symbola; alterque ex alterius interitu enascens, tribus formis unam impietatem exhibuit. Primus complectebatur Nestorii sermones, artificioso quodam ordine ad errorem insinuandum dispositos; secundus excerpta ex Operibus Biodori Tarsensis, et Theodori Mopsuesteni, quibus nominibus vix ullum fuit hæc tempestate nobilior; tertius *περὶ τῶν Θεοτότων* Theodoretii et Eutherii sermones, atque etiam Eraniste dialogos. Alii aliis successerunt, ut cum unus proscriptus fuisset, aut certe vim nocentem